

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ДЕННА ФОРМА НАВЧАННЯ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ Лихова С.Я.

«___» _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»
ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«Правоохоронна діяльність»

Тема: «Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні»

Виконавець: студентка 2 курсу, групи ПО-203М Геронтєва Альона Ігорівна

Керівник: д.ю.н., професор, завідувач кафедри кримінального права і процесу Лихова
Софія Яківна

Київ–2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Юридичний факультет

Кафедра кримінального права і процесу

Освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Лихова С.Я.

«____» _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Геронтьєвої Альони Ігорівни

1. Тема роботи «Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні», затверджена наказом ректора від 27 вересня 2021 р. № 2024/ст.
2. Термін виконання та захисту роботи: з 27 вересня 2021 р. по 05 грудня 2021 р.
3. Вихідні дані роботи: монографічна наукова література, нормативно-правові акти, нормативно-правові акти міжнародного характеру, узагальнення судової практики.
4. Зміст пояснювальної записки: Аналітичний огляд літературних джерел з тематики диплому. Дослідження правового статусу осіб, яким законом надається право здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії. Визначити обмеження та випадки, коли дозволяється проведення таких дій.

5. Календарний план-графік

№ пор	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	Вибрати тему кваліфікаційної роботи	до 27.09.2021	виконано
2	Затвердити тему і план роботи у наукового керівника	до 01.10.2021	виконано
3	Визначити статистичну, інформаційну базу дослідження скласти бібліографію	до 18.10.2021	виконано
4	Оформити і обговорити з науковим керівником перший розділ роботи	до 25.10.2021	виконано
5	Оформити і обговорити з науковим керівником другий розділ роботи	до 01.11.2021	виконано
6	Оформити і обговорити з науковим керівником третій розділ роботи	до 08.11.2021	виконано
7	Доопрацювати роботу, оформити її кінцевий варіант	до 15.11.2021	виконано
8	Отримати відгук керівника та рецензії	до 22.11.2021	виконано
9	Підготувати доповідь на захист	до 29.11.2021	виконано

6. Консультанти з окремих розділів

Розділ	Консультант (посада, П.І.Б.)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Консультанти з окремих розділів не залучались			

7. Дата видачі завдання: 01.10.2021 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

д.ю.н., професор, завідувач кафедри

кримінального права і процесу

_____ Лихова Софія Яківна

(підпис)

Завдання прийняла до виконання _____ Геронтєва Альона Ігорівна

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні» 96 сторінок, 81 використаних джерел.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ, НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ ДІЇ.

Об'єктом дослідження є кримінально-процесуальні відносини, що виникають, змінюються та припиняються між суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Предмет дослідження – негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні.

Метою дослідження є дослідження поняття, системи та значення негласних слідчих розшукових дій у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. У дослідженні було використано систему принципів та прийомів, заснованих на філософських, загальнонаукових і спеціальних методах характерних для правового дослідження: логічні методи, діалектичний, системний, системно-структурний, функціональний та інші методи.

Особливе місце у системі слідчих (розшукових) дій посідає група негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД,) в силу факту, що відомості про факт та методи проведення таких слідчих дій не підлягають розголошенню (за певними виключеннями), та в силу значного обмеження прав та свобод учасників кримінального провадження, якому піддаються особи, щодо яких проводяться такі дії.

Матеріали кваліфікаційної роботи рекомендується використовувати у навчальному процесі, підготовці проектів нормативно-правових актів, правозастосовній практиці.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	9
1.1. Поняття та ознаки негласних слідчих (розшукових) дій.....	9
1.2. Система негласних слідчих (розшукових) дій.....	23
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ	32
2.1. Характеристика аудіо-, відеоконтролю особи.....	32
2.2. Характеристика арешту, огляду і виїмки кореспонденції.....	35
2.3. Характеристика зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж..	39
2.4. Характеристика зняття інформації з електронних інформаційних систем.....	45
РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА ІНШИХ ВИДІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	48
3.1. Характеристика обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.....	48
3.2. Характеристика установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.....	52
3.3. Характеристика спостереження за особою, річчю або місцем.....	58
3.4. Характеристика моніторингу банківських рахунків.....	62
3.5. Характеристика аудіо-, відеоконтролю місця.....	64
3.6. Характеристика контролю за вчиненням злочину.....	68
3.7. Характеристика виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.....	74
3.8. Характеристика негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.....	75
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86

ВСТУП

Кримінальне провадження здійснюється з метою захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Виконання покладених завдань неможливо без попередньо досудової діяльності органів досудового розслідування, основу якою, в першу чергу складає проведення слідчих (розшукових) дій.

Особливе місце у системі слідчих (розшукових) дій посідає група негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД,) в силу факту, що відомості про факт та методи проведення таких слідчих дій не підлягають розголошенню (за певними виключеннями), та в силу значного обмеження прав та свобод учасників кримінального провадження, якому піддаються особи, щодо яких проводяться такі дії. Даний факт зумовлює необхідність дослідження правового порядку їх проведення та гарантій захисту прав учасників кримінального провадження від незаконних обмежень, що можуть бути спричиненні в наслідок проведення НСРД.

Дослідження та розробка проблематики слідчих (розшукових) дій та зокрема НСРД здійснювалась багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Зокрема серед них можна виокремити таких дослідників як: Ю.П. Алєнін, С.А. Альперт, М.В. Багрій, Т.М. Балицький, В.Д. Берназ, А.Я. Дубинський, В.І. Галаган, І.В. Гловюк, В.Я. Горбачевський, Ю.М. Грошевий, О.М. Дроздов, П. С. Елькінд, А.В. Іщенко. О.В. Капліна, С.Ю. Карпушин, О.І. Котюк, В.С. Кузьмічов, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, В.В. Луцик, С.Д. Лук'янчиков,

М.М. Михеєнко, В.Т. Маляренко, В.В. Назаров, Д.Й. Ннкіфорчук, В.Т. Нор, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, Д.Б. Сергєєва, С.В. Слінько, В. М. Тертишник, В.М. Хотинець, Л.Д. Удалова, С.С. Чернявський, Ю.М. Чорноус, В.Ю. Шепітько, М.Є. Шумило та інші.

Метою даної роботи є дослідження поняття, системи та значення негласних слідчих розшукових дій у кримінальному провадженні.

Мета роботи передбачає реалізацію таких **завдань**:

- визначити поняття та ознаки негласних слідчих (розшукових) дій;
- встановити систему негласних слідчих (розшукових) дій;
- охарактеризувати негласні слідчі (розшукові) дії пов'язані із втручанням у приватне спілкування;
- надати характеристику інших видів негласних слідчих (розшукових) дій;

Нормативну базу дослідження складають: Конституція України, кримінальне процесуальне та кримінальне законодавство України та зарубіжних країн, міжнародні угоди, в тому числі Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод.

Емпіричну базу дослідження складають: рішення Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України, постанови Пленуму та інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ.

Об'єкт дослідження – кримінально-процесуальні відносини, що виникають, змінюються та припиняються між суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.

Предмет дослідження – негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні.

Методологічною основою дослідження є система методів і прийомів наукового пізнання. У дослідженні було використано систему принципів та прийомів, заснованих на філософських, загальнонаукових і спеціальних

методах характерних для правового дослідження: логічні методи, діалектичний, системний, системно-структурний, функціональний та інші методи.

Завдання, які були поставлені, відображені у структурі магістерської роботи, яка складається із вступу, трьох розділів, що включають у себе чотирнадцять підрозділів, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Поняття та ознаки негласних слідчих (розшукових) дій

Як вбачається зі самої назви предмету дослідження, НСРД є видом або групою слідчих (розшукових) дій, а тому їм мають бути притаманні певні загальні властивості характерні для усіх слідчих (розшукових) дій. Втім, в першу чергу, потрібно визначитися зі самою конструкцією «слідчі (розшукові) дій».

Основним засобом формування доказів у кримінальному провадженні є слідчі (розшукові) дії. Втім, щодо визначення поняття слідчих (розшукових) дій в науковій літературі висловлюються різні думки.

Як вказує Ю.М. Чорноус, якщо звернутися до напрацювань науковців, то в теорії науки кримінального процесу, як і науки криміналістики, відсутнє однозначне визначення поняття «слідчі дії», «слідчі (розшукові) дії» [76, с. 11].

Так, деякі науковці розуміють під слідчими діями всі процесуальні акти слідчого, що вчиняються ним під час розслідування злочину (широкий підхід). Зокрема можна навести позицію М.І. Бажанова. Вчений формулюючи визначення слідчих дій відносить до них ті, які проводяться в кримінальному провадженні з метою збирання та закріплення доказів, і також включає притягнення особи як обвинуваченого, обрання запобіжного заходу, визнання особи потерпілим, цивільним позивачем, притягнення особи як цивільного відповідача [67, с. 202-203].

Також, прибічником такого підходу був О.М. Ларін, який визнав слідчими діями такі дії, як прийняття слідчим у межах порушеної кримінальної справи заяви про злочин (явки з повинною), а під слідчою дією розумів “спосіб здійснення норм кримінально-процесуального законодавства” [30, с. 170].

С.Д. Сергєєва, проводячи аналіз слідчих дій, вказує, що, з урахуванням кримінально-процесуальних завдань, що виконуються шляхом їх провадження, прибічники широкого підходу до розуміння слідчих дій класифікують їх на такі, що:

1) визначають виникнення та направлення кримінальної справи (винесення постанов про порушення кримінальної справи, про передачу справи за підслідністю, про виділення, об'єднання чи припинення справи, про надіслання справи до суду з обвинувальним висновком чи з метою припинення примусових заходів медичного характеру тощо);

2) установлюють процесуальний статус учасників розслідування (про притягнення особи як обвинуваченого, про визнання потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, вирішення заяв і клопотань про відводи);

3) спрямовані на збирання та перевірку доказів (допити, огляди, обшуки, виїмки тощо);

4) є запобіжними заходами та іншими заходами процесуального примусу;

5) становлять гарантії прав осіб, які беруть участь у процесі (роз'яснення суб'єктам процесу їх прав, обов'язків, заходи піклування про дітей та охорони майна ув'язненого, пред'явлення обвинувачення, ознайомлення учасників процесу з матеріалами кримінальної справи тощо);

б) спрямовані на усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочину [62, с. 53-54].

Втім, на нашу думку, така позиція не відповідає тим характеристикам, які притаманні слідчим діям, тим більше, що мета вказаних дослідником процесуальних дій (зокрема обрання запобіжного заходу чи визнання особи потерпілим) має іншу мету, а ніж проведення допиту, чи установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.

Критикує таку позицію й М.А. Погорецький, який зазначає, що такий підхід є необґрунтованим, і таким, що не відображає сутності цих дій і дає підстави ці ж дії вважати прокурорськими, судовими чи такими, що здійснюються органами дізнання [45, с. 178].

На думку Є.В. Скрипи, ототожнення слідчих і процесуальних дій є необґрунтованим, оскільки такий підхід не відображає сутності цих дій і дає підстави ці ж самі дії, якщо виходити із суб'єктів їх проведення, вважати

прокурорськими, судовими. Найбільш обґрунтованим підходом до визначення співвідношення слідчих і процесуальних дій, вважає автор, є підхід заснований на вузькому розумінні терміну «слідчі дії», що ґрунтується на термінах «слід» та «дослідження», відповідно до якого слідчі дії визначаються як самостійний елемент регламентованої кримінальним процесуальним законом діяльності слідчого із отримання, дослідження й оцінки доказів. А отже, процесуальні та слідчі дії співвідносяться між собою як ціле та частина [66, с. 302-303].

В свою чергу С. Д. Сергєєва вважає необґрунтованою й думку тих науковців, які, даючи наукове тлумачення поняття слідчих (розшукових) дій, дотримуються суб'єктного підходу. Зокрема, вказує дослідниця, згідно даного підходу “ініціатором їх проведення майже в усіх випадках виступає слідчий, тому й не дивно, що вони називаються слідчими.

Однак слідчий має право шляхом надання доручення працівникові оперативного підрозділу, зобов'язати його брати активну участь у процесі досудового розслідування. Кримінальним процесуальним кодексом України, а саме ст. 41, передбачено можливість працівника оперативного підрозділу користуватися повноваженнями слідчого.

У зв'язку із цим у назві, поряд із слідчими, з'являється доповнення у вигляді розшукових дій” [74, с. 4]. У зв'язку із вищезазначеним постає закономірне питання термінологічного позначення цих слідчих (розшукових) дій, проведених прокурором (відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України), керівником органу досудового розслідування (п. 6 ч. 2 ст. 39 КПК України), у судовому засіданні або ж з ініціативи сторони захисту [62, с. 54].

Інша група дослідників (вузький підхід) дотримуються точки зору про включення до слідчих дій лише тих з них, які виконують функції збирання, перевірки, дослідження, оцінки доказів. Так, наприклад, Г. Мінковський стверджує, що поняття слідчих дії тлумачиться як пристосовані до отримання та передавання певного виду інформації, передбачені процесуальним законом у

вигляді правил, комплекси пізнавальних та посвідчувальних прийомів та операцій збирання і перевірки доказів [34, с. 138].

Під слідчими діями, І.Є. Биховським пропонується, розуміти передбачену кримінальним процесуальним законом і забезпечену державним примусом сукупність операцій і прийомів, котрі здійснюються при розслідуванні злочинів для виявлення, фіксації та перевірки фактичних даних, які мають значення доказів у кримінальній справі [7, с. 3-11]. Кожна слідча дія може розглядатися як специфічна сукупність пізнавальних прийомів виявлення та відображення доказової інформації певного виду.

Автори науково-практичного коментаря до кримінального процесуального кодексу вважають, що, відповідно до закону, слідчі (розшукові) дії – це регламентовані кримінальним процесуальним законом процесуальні дії, що спрямовані на отримання (збирання) або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Значення слідчих (розшукових) дій полягає в тому, продовжують дослідники, що вони є основним способом збирання доказів, а отже – основним засобом всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх обставин кримінального правопорушення і досягнення визначених законом завдань кримінального провадження [26, с. 285].

Д.Б. Сергєєва визначає процесуальну суть слідчих (розшукових) дій як заходи, що складаються з сукупності пошуково-пізнавальних і посвідчувальних прийомів, проводяться уповноваженим кримінальним процесуальним законом суб'єктом у визначеному для кожного з них порядку з метою виявлення й закріплення фактичних даних і відомостей про їхні джерела для отримання доказів у кримінальному провадженні та їх перевірки. Ці дії мають пізнавальний характер та розшукову спрямованість, сутність якої полягає в намаганні процесуальної особи розшукати й належним чином зафіксувати у відповідних процесуальних джерелах фактичні дані, що мають значення для кримінального

провадження. Саме цей аспект вищевказаної діяльності підсилив законодавець у КПК України 2012 р. [62, с. 55].

На думку С.Ю. Карпушина, слідчі (розшукові) дії слід визначити як вид процесуальних дій, що проводяться з метою збирання, перевірки, дослідження, оцінки і використання доказів уповноваженою службовою особою відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства у процесі розслідування кримінальних правопорушень [14, с. 38].

В.П. Сердюк, в свою чергу, на підставі узагальнення вітчизняного та зарубіжного законодавства, надає наступне визначення поняття слідчих (розшукових) дій як різновиду процесуальних дій досудового розслідування, спрямованих на здійснення уповноваженою законом особою встановлених прав та обов'язків, спрямованих їй отримання або перевірку фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [64, с. 258].

Таким чином, поняття слідчих (розшукових) дій тлумачиться в широкому як будь-які передбачені законом дії слідчого, які здійснюються ним в процесі розслідування, та у вузькому значенні – як лише ті його дії, які здійснюються з метою збирання та перевірки доказів.

Поняття слідчої (розшукової) дії було надано й законодавцем, у ч. 1 ст. 223 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Згідно цієї статті, слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Як вказують В.Г. Гончаренко, В.Т. Нор та М.Є. Шумило слідчу (розшукову) дію слід розуміти як передбачений КПК України захід, який застосовується компетентними особами для збирання, дослідження, оцінки та використання доказів під час конкретного кримінального провадження. Вони мають пізнавальний і водночас процесуальний характер та розшукову спрямованість, сутність якої полягає у намаганні процесуальної особи розшукати

н належним чином зафіксувати у відповідних процесуальних джерелах фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження. Не менше важливою метою слідчих (розшукових) дій є перевірка раніше отриманих у даному кримінальному провадженні доказів або інших встановлених фактів. Всі інші дії слідчого, що прямо не пов'язані із отриманням (збиранням), дослідженням і перевіркою доказової інформації, прийнято позначати терміном «процесуальні» або «інші» дії слідчого.

Як збірне кримінальне процесуальне поняття, слідча (розшукова) дія визначається як система кримінальних процесуальних правил і умов, що здійснюються уповноваженою на те особою в конкретному кримінальному провадженні з метою виявлення, вилучення, дослідження і фіксації доказів [25, с. 452].

Втім, на думку С.Ю. Карпушина, при визначенні поняття слідча (розшукова) дія, слід виходити з їх специфічних ознак, що відрізняють слідчі (розшукові) дії від інших процесуальних дій [14, с. 18], з чим важко не погодитися, тим більше, що широкий підхід взагалі відносить до слідчих дій усі процесуальні дії слідчого під час досудового розслідування.

На переконання В.П. Сердюка, ознаками слідчих (розшукових) дій є такі:

а) вони є різновидом процесуальних дій досудового розслідування у формі дізнання або досудового слідства;

б) їх проводять визначені законом особи (слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, який здійснює процесуальне керівництво);

в) уповноважені особи здійснюють лише ті свої права та обов'язки, які визначені законом;

г) вони спрямовані на отримання або перевірку фактичних даних (доказів), які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [64, с. 258].

Втім вважаємо, що слід дослідити різні позиції вчених та виокремити ознаки слідчих (розшукових) дій в процесі їх аналізу.

Перша ознака слідчої (розшукової) дії, на думку Ю.М. Чорноус, випливає із проголошення України правовою державою і пріоритету принципу верховенства права (ст. 1, ст.8 Конституції України). Вона полягає у тому, що обов'язковою ознакою слідчої (розшукової) дії є її закріплення у кримінальному процесуальному законодавстві, а її проведення повинно здійснюватися лише в суворій відповідності з нормами закону, за принципом «дозволено лише те, що прямо передбачено законом і лише у визначеній законом формі» [76, с. 15]. Формулюючи поняття слідчих дій, А.Я. Дубинський наголошує на тому, що вони здійснюються відповідно до визначених процедурних вимог [12, с. 46].

У п. 19 постанові Пленуму Верховного суду України (далі – ВСУ) № 9 від 01.11.1996 р. «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» вказується, що докази слід вважати одержаними незаконним шляхом, коли їх збирання і закріплення здійснено з порушенням гарантованих Конституцією України прав людини і громадянина, порядку, встановленого кримінально-процесуальним законодавством, або неуповноваженою на це особою чи органом, або за допомогою дій, не передбачених процесуальними нормами [50]. Тобто підкреслюється необхідність забезпечення законності та неухильного дотримання кримінально-процесуальної форми при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Наступною ознакою слідчих (розшукових) дій є їх спрямованість на встановлення фактичних обставин, що мають значення для кримінального провадження. Дана ознака закріплена у ч. 1 ст. 223 КПК України, де прямо вказано, що слідчі (розшукові) дії спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Тим паче, що проведення слідчих (розшукових) дій є одним з засобів збирання доказів (ч. 2 ст. 93 КПК України).

Перелік даних обставин закріплений у ч. 1 ст. 91 КПК України, та включає в себе: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість

обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; 7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Втім, варто зазначити, що даний перелік є лише моделлю тих обставин, що необхідно встановити, фактичний об'єм обставин кримінального правопорушення буде значно ширшим, що складає межі доказування, та визначається слідчим, прокурором під час досудового розслідування та судом вже під час судового розгляду.

Сутність слідчих дій, як зазначає Р.С. Белкін, складають процеси збирання, перевірки, оцінки і використання доказів. Крім того, слідчі дії є способом здійснення слідчої діяльності, формою її організації, що не вичерпується роботою з доказами, але передбачає коло інших кримінально-процесуальних процедур та організаційно-технічних заходів [4, с. 248].

Першою функцією слідчих (розшукових) дій є збирання - початковий стан, стадія накопичення доказового матеріалу у справі, що складається із системи дій виявлення, отримання, фіксації, вилучення і збереження доказів. До процесу збирання доказів висувається ряд вимог, які на думку А.Р. Белкіна, полягають в наступному: дотримання законності; забезпечення повноти зібраного у справі доказового матеріалу; своєчасне збирання доказів; дотримання необхідних гарантій достовірності отриманої інформації [3, с. 148].

Друге завдання, яке вирішує слідчий внаслідок застосування слідчих (розшукових) дій – дослідження доказів, тобто пізнання суб'єктом доказування їх змісту відносно дотримання вимог достовірності, належності, допустимості та достатності [76, с. 18].

Заключним завданням слідчих (розшукових) дій є використання доказів, тобто їх безпосереднє залучення для підтвердження чи спростування певного факту шляхом розумової, операційної (діяльнісної), психологічної активності суб'єкта розслідування [76, с. 18].

Докази використовуються не лише для формулювання та обґрунтування висновків (рішень), а й для побудови версій, тощо. Тобто, використання доказів включає логічні операції щодо застосування їх як аргументів в обґрунтуванні висновків, застосуванні доказів як вихідних даних при моделюванні, висуненні та перевірці версій, фактичного ознайомлення окремих учасників процесу зі змістом доказів з метою одержання додаткової доказової інформації [71, с. 275].

Обов'язковою вимогою проведення слідчої (розшукової) дії є те, що її перебіг та отримані результати відображаються у протоколі. Оскільки протокол слідчої дії є джерелом доказів і основним процесуальним засобом оформлення ходу та результатів слідчих (розшукових) дій, їх ведення є наступною характерною ознакою слідчих (розшукових) дій.

Відповідно до ст. 106 КПК України протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення.

До складу слідчої (розшукової) дії входять також дії щодо належного упакування речей і документів та інші дії, що мають значення для перевірки результатів процесуальної дії.

У ст. 107 КПК України йдеться про застосування технічних засобів фіксування кримінальною провадження, рішення про що приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію. За клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим. У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованим процесуальним дії, резервні копії яких зберігаються окремо.

Таким чином, слідчим (розшуковим) діям характерні наступні ознаки:

- слідчі (розшукові) дії мають підвищений рівень правової регламентації порівняно з процесуальними. Як зазначалося, правовій регламентації підлягає вся процесуальна діяльність слідчого, але щодо слідчих (розшукових) дій у КПК України передбачений відносно самостійний та детальний процесуальний порядок процедури їх проведення.

- мета процесуальних дій – виконання завдань кримінального провадження згідно зі ст. 2 КПК України, а слідчі (розшукові) дії безпосередньо направлені на збирання, перевірку, дослідження, оцінку і використання доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Як вказує Е.Ф. Куцова, слідчі дії входять до системи процесуальних дій і є відмінними лише за спеціальною метою щодо забезпечення процесу доказування [28, с. 34].

- слідчі (розшукові) дії, крім встановлених законодавством винятків, можуть проводитись лише після початку досудового розслідування за наявності правових і фактичних підстав.

- слідчі (розшукові) дії проводяться лише слідчим та уповноваженими службовими особами, які несуть відповідальність за їх законне, обґрунтоване та своєчасне проведення.

– процесуальне закріплення ходу та результатів слідчої (розшукової) дії відбувається у чітко регламентованій кримінальним процесуальним законодавством формі: протоколі слідчої (розшукової) дії, а при застосуванні технічних засобів фіксації – відповідних носіях інформації. Протокол слідчої дії складається уповноваженою службовою особою, яка безпосередньо проводила слідчу (розшукову) дію та відповідальна за її законне й результативне проведення, є джерелом доказів документами у кримінальному провадженні. Використання технічних засобів фіксації також застосовується для засвідчення ходу і результатів слідчих (розшукових) дій, про що зазначається у протоколі.

Як вже було зазначено, слідчі (розшукові) дії представляють з себе дві великі групи, визначенні законодавцем у КПК України:

1) гласні слідчі (розшукові) дії: огляд (статті 237, 238), огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239); допит, у тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (статті 224-226); пред'явлення для впізнання (статті 228-231); обшук (статті 233-236), слідчий експеримент (ст. 240), освідування (ст. 241), отримання зразків для експертного дослідження (ст. 245), проведення експертизи, у тому числі, отримання зразків для експертизи (статті 241-245);

2) НСРД: аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних інформаційних систем і т.д.

НСРД, згідно ст. 246 КПК України, – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених законом.

З огляду на визначення надане в КПК України, можна стверджувати, що окрім загальних ознак, характерних для слідчих (розшукових) дій (як гласних так і негласних), остання група включає також властивість негласності, тобто, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню.

Негласність проведення слідчих (розшукових) дій виражається в тому, що вони здійснюються приховано не лише від осіб, злочинна діяльність яких

документується, але й від усіх інших суб'єктів, що не приймають безпосередньої участі у її провадженні. Розголошення відомостей щодо факту та результатів проведення НСРД може відбуватися під час ознайомлення сторонами з його матеріалами, на судових стадіях кримінального провадження під час розгляду його матеріалів, або ж у порядку, визначеному ст. 253 КПК України, з метою повідомлення осіб, щодо яких провадилися НСРД. Тобто, такі слідчі дії проводяться без відома особи, щодо якої їх вчиняють. КПК України передбачає повідомлення як осіб, чиї права були тимчасово обмежені під час вчинення НСРД, так і підозрюваного і його захисника про проведення цих дій. причому в письмовій формі. Таке повідомлення надсилають протягом 12 місяців після їх завершення, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом.

Негласність проведення такого виду слідчих (розшукових) дій забезпечується також відповідним грифом секретності, який встановлюється на відомості про факт або методи проведення НСРД (п. 4.12.4) та відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводиться чи планується проведення НСРД, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці (п. 4.12.5 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю) [51]. Обіг і зберігання таких відомостей має здійснюватися відповідно до вимог закону про режим секретності. Засекречення матеріальних носіїв проведення НСРД шляхом надання відповідному документу грифу секретності на підставі Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, здійснюється слідчим, прокурором, слідчим суддею, співробітником уповноваженого оперативного підрозділу (п. 5.2 Інструкції про організацію проведення НСРД та використання їх результатів у кримінальному провадженні (далі – Інструкція)) [52]. Надалі їх може бути розсекречено у встановленому законом порядку.

При цьому, як зазначають М.А. Погорецький та Д.Б. Сергєєва, що негласність факту проведення негласних слідчих (розшукових) дій носить відносний характер, вона не є абсолютною, на що вказано у законодавчому визначенні негласних слідчих (розшукових) дій – “за винятком випадків,

передбачених КПК України” (ч. 1 ст. 246). Факт проведення негласної слідчої (розшукової) дії як подія минулого стає відомою особам, щодо яких ці негласні слідчі (розшукові) дії проводилися (ст. 253). У випадку досягнення мети проведення негласної слідчої (розшукової) дії та використання її результатів у доказуванні (ст. 256), а також у випадку використання її результатів у інших цілях (ст. 257) факт проведення негласної слідчої (розшукової) дії стає відомим певному колу осіб. Так, навіть у випадку подальшого здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні, відомості про факт проведення негласних слідчих (розшукових) дій стають відомі сторонам та іншим учасникам кримінального провадження, що можуть бути присутні (ч. 2, 3, 4 ст. 27 КПК України). У зазначених випадках можуть ставати відомими й застосовувані методи негласного отримання інформації про злочин. Також у разі допиту осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, відповідно до положень частини другої статті 256 КПК України, з метою оцінки доказів з точки зору належності, допустимості або достовірності, можуть ставитися питання стосовно методів отримання інформації в ході проведення негласної слідчої (розшукової) дії [42, с. 138].

Наступну, не менш, важливу особливість НСРД закріплено у ч. 2 ст. 246 КПК України, в якій зазначено, що НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Дана вимога конкретизована у п. 7 ч. 2 ст. 248 КПК України, в якій міститься вимога до клопотання про проведення НСРД, щодо обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб.

Як вказує О.І. Полюхович у питанні оцінки слідчими суддями ступеня обґрунтованості клопотання слідчого, прокурора на предмет неможливості отримання інформації іншим способом склалася певна практика. Так, дослідник зазначає, що в практиці роботи слідчих суддів на сьогодні вже вироблена чітка позиція, відповідно до якої дозвіл на проведення НСРД не надається, якщо немає

даних, які свідчили б про те, що отримати інформацію в інший спосіб неможливо. Більше того, якщо клопотання про проведення НСРД подається не на початкових етапах кримінального провадження, слідчі судді перевіряють також чи вживались слідчим, прокурором заходи щодо одержання інформації без застосування заходів, які тимчасово обмежують окремі конституційні права і свободи людини.

Наприклад, доволі часто суди відмовляють у задоволенні клопотань про проведення НСРД, передбаченої ст. 268 КПК (встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу), у зв'язку з тим, що, наприклад, у кримінальних провадженнях за ч. 1 ст. 185 КК слідчим попередньо не було внесено клопотання до місцевого суду про тимчасовий доступ до речей та документів відповідно до ст. 159, п. 7 ч. 1 ст. 162 КПК та не отримано відповідну інформацію від операторів та провайдерів телекомунікації [46, с. 92].

Ще однією особливістю НСРД є той факт, що можливість їх проведення в обмежена тяжкістю злочину, що розслідується. Так, згідно ч. 2 ст. 248 КПК України НСРД передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 КПК України, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Таким чином, НСРД у порівнянні з гласними слідчими (розшуковими) діями властиві специфічні ознаки, що виокремлюють їх від останніх. Такими ознаками є 1) негласність (таємність) проведення; 2) виключність підстав проведення; та 3) залежність від кримінально-правової кваліфікації злочину.

Під негласністю розуміється що НСРД здійснюються приховано не лише від осіб, злочинна діяльність яких документується, але й від усіх інших суб'єктів, що не приймають безпосередньої участі у її провадженні.

Виключність підстав проведення передбачає, що НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб

Залежність від кримінально-правової кваліфікації злочину означає, що НСРД можливо проводити (за певними виключеннями) виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

1.2. Система негласних слідчих (розшукових) дій

Система НСРД складається, відповідно до чинного КПК України, з двох блоків. До першого блоку належать слідчі (розшукові) дії, які пов'язані з втручанням у приватне спілкування:

- 1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260);
- 2) арешт, огляд та виїмка кореспонденції (ст. 261-262);
- 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263);
- 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

До другого блоку НСРД належать інші НСРД:

- 1) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267);
- 2) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268);
- 3) спостереження за особою, місцем або річчю (ст. 269);
- 4) моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1);
- 5) аудіо- відеоконтроль місця (ст. 270);
- 6) контроль за вчиненням злочину (ст. 271);
- 7) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272);

8) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження. У той же час контроль за вчиненням злочину включає в себе ще одну підсистему НСРД, які до цього регулювались як оперативно-розшукові заходи і комбінації. Так, відповідно до ст. 271 КПК України контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах: 1) контрольована поставка;

- 2) контрольована та оперативна закупка; 3) спеціальний слідчий експеримент;
- 4) імітування обстановки злочину.

Втім в науковому колі, така система НСРД підтримується не всіма дослідниками. Так, наприклад, автори науково-практичного коментаря до КПК України, вважають, що накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України) та огляд й виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК) є самостійними негласних слідчими (розшуковими) діями [27, с. 510]. В.О. Глушков та Є.Д. Скулиш огляд, виїмку та затримання кореспонденції розглядають як три взаємопов'язані між собою негласні слідчі (розшукові) дії [26, с. 664].

Р.М. Шехавцов, критикуючи позицію авторів Інструкції щодо не включення ними дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266 КПК України) до переліку негласних слідчих (розшукових) дій, зазначає, що цей захід дійсно може бути складовою таких негласних слідчих (розшукових) дій, як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України) тощо, коли вивчення змісту отриманої інформації здійснюється безпосередньо під час їх проведення слідчим, що отримує відповідне відображення у протоколі цих негласних слідчих (розшукових) дій. Разом з тим автор зауважує, що не завжди слідчий, виходячи із особливостей порядку та тактики проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, має можливість їх проводити та доручає їх проведення уповноваженим оперативним підрозділам в порядку ч. 1 п. 3 ст. 40, ч. 1 ст. 41 КПК України. Саме у цих випадках слідчий, після завершення проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії та отримання технічних носіїв інформації від оперативних підрозділів, яким було доручене її проведення, на підставі ч. 1 ст. 266 КПК України із дотриманням правил секретного діловодства ознайомлюється у повному обсязі з відомостями, що містяться на цих технічних носіях інформації, а за необхідності залучає відповідного спеціаліста, з метою виявлення

відомостей, що мають значення для досудового розслідування і судового розгляду.

На підставі цього науковець робить висновок, що дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів, передбачене ст. 266 КПК України, має ознаки негласної слідчої (розшукової) дії:

1) є процесуальною дією, що спрямована на отримання або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні шляхом виявлення відомостей, що мають значення для досудового розслідування і судового розгляду, на технічних носіях інформації, отриманих при застосуванні технічних засобів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій;

2) відомості про факт та методи дослідження технічних носіїв інформації, отриманої під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії, через те, що вони мають гриф секретності, не підлягають розголошенню [78, с. 307].

Д.Б. Сергєєва, в свою чергу, вважає, що систему НСРД складають наступні слідчі (розшукові) дії:

1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України);
2) накладення арешту на кореспонденцію (ст. ст. 261, 262 КПК України);
3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України);

4) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України);

5) обстеження: публічно недоступних місць; житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України);

6) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України);

7) спостереження: за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України);

8) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України);

9) контроль за вчиненням злочину у формах:

а) контрольована поставка;

- б) контрольована та оперативна закупка;
- в) спеціальний слідчий експеримент;
- г) імітування обстановки злочину.

10) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності чи злочинної організації (ст. 272 КПК);

11) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК) [63, с. 72].

А також дослідниця пропонує й іншу класифікацію НСРД за різними підставами. В залежності від можливості втручання у приватне спілкування під час провадження НСРД:

- НСРД, під час проведення яких здійснюється втручання у приватне спілкування (закріплені у § 2 гл. 21 КПК України);
- НСРД, не пов'язані із втручанням у приватне спілкування (закріплені у § 3 гл. 21 КПК України).

В залежності від тяжкості злочину, під час розслідування якого можуть бути проведені НСРД:

- НСРД, які проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів (аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно не доступних місць, житла чи іншого володіння особи, спостереження за особою в публічно доступних місцях аудіо-, відеоконтроль місця негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях, контроль за вчиненням злочину; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації);
- НСРД, що проводяться у кримінальних провадженнях щодо злочинів будь-якого ступеню тяжкості (зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем

або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України).

В залежності від посадової особи, яка приймає рішення про проведення НСРД:

– НСРД, дозвіл на проведення яких дає слідчий суддя за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором (негласні слідчі (розшукові) дії, що дозволяють здійснювати втручання у приватне спілкування (ст. ст. 260, 261, 263, 264), а також обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274). У цій класифікаційній групі доцільно виділити підгрупу тих негласних слідчих (розшукових) дій, що у виняткових невідкладних випадках, передбачених ст. 250 КПК України, можуть бути розпочаті до постановлення ухвали слідчого судді. Такими негласними слідчими (розшуковими) діями є 1) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ч. 4 ст. 268 КПК) та 2) спостереження за особою, річчю або місцем (ч. 3 ст. 269 КПК);

– НСРД, рішення про проведення яких приймає прокурор або слідчий за погодженням з керівником органу досудового розслідування (виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272));

– НСРД, рішення про проведення яких приймає прокурор або слідчий (зняття інформації з електронних інформаційних систем, доступ до яких не обмежується її власником (ст. 264));

– НСРД, рішення про проведення якої приймає виключно прокурор (контроль за вчиненням злочину (ст. 271).

Варто зазначити, що за цим же критерієм Р.М. Шехавцов поділяє НСРД на вже на 7 груп, а саме (за рішенням):

- слідчого судді за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором;

- прокурора;

- прокурора або слідчого, за погодженням з прокурором, у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину. У вище вказаних випадках негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами ст.248 КПК України. Виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути у передбаченому КПК України порядку знищена;

- прокурора або слідчого - зняття інформації з електронних інформаційних систем, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України);

- прокурора або слідчого, за погодженням з керівником органу досудового розслідування – виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України);

- керівника органу досудового розслідування, прокурора – виготовлення, утворення несправжніх (імітаційних) засобів для проведення конкретних негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 273 КПК України);

- слідчого – дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266 КПК України) [8; 9, с. 227-228; 77].

В залежності від виду результатів, що можуть бути отримані внаслідок їх проведення:

- НСРД в результаті проведення яких отримується інформація вербального походження (аудіо-, відеоконтроль особи та місця, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;

- НСРД, в результаті проведення яких отримується інформація предметно-документального походження (накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою, річчю або місцем, контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження).

В залежності від можливості (та доцільності) використання конфіденційного співробітництва у формі залучення конфідента (-тів) до проведення НСРД:

- НСРД, участь конфідента у яких не передбачена законом (обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи);

- НСРД, участь конфідента у яких не є доцільною через технологію їх провадження (накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних систем, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу);

– НСРД, до провадження яких можуть залучатися конфіденти (спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця, особи, контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження) [63, с. 53].

Д.Й. Никифорчук та С.І. Ніколаюк, поділяючи негласні слідчі (розшукові) дії, вихідним положенням у їх розмежуванні визнають спрямованість і характер виконуваних завдань. При цьому до першого блоку вчені відносять дії, спрямовані в основному на пошук та отримання з різних джерел відомостей інформаційного призначення, які передбачені у § 2 Глави 21 «Втручання у приватне життя» КПК України, а до другого - дії, які згідно з § 3 Глави 21 «Інші види негласних слідчих (розшукових) дій» КПК України спрямовані переважно на виявлення і фіксацію фактичних даних про конкретні злочинні дії, що вчиняються окремими особами та групами, для розслідування злочинів, а також на встановлення й затримання осіб, які переховуються [23, с. 252].

Таким чином, НСРД можуть бути класифіковані за різними підставами, як визначеними у КПК України, так і за сутнісними характеристиками таких дій. Втім, на нашу думку, і в ході дослідження НСРД слід виходити з нормативно-закріпленої побудови НСРД, їх системи, за тим виключенням, що ми вважаємо, що арешт, огляд і виїмка кореспонденції є по суті однією НСРД. Оскільки можливість проведення огляду та виїмки кореспонденції без її попереднього арешту не вбачається можливим.

Система НСРД складається з двох блоків процесуальних дій.

До першого блоку належать слідчі (розшукові) дії, які пов'язані з втручанням у приватне спілкування:

- 1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260);
- 2) арешт, огляд та виїмка кореспонденції (ст. 261-262);
- 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263);
- 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

До другого блоку НСРД належать інші НСРД:

- 1) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267);
- 2) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268);
- 3) спостереження за особою, місцем або річчю (ст. 269);
- 4) аудіо- відеоконтроль місця (ст. 270);
- 5) контроль за вчиненням злочину (ст. 271);
- 6) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272);
- 7) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ

2.1. Характеристика аудіо-, відеоконтролю особи

Згідно ст. 260 КПК України аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.

Аудіоконтроль особи полягає у прослуховуванні та фіксації розмов такої особи. Він може здійснюватись епізодично (на час відвідування цією особою певних місць, проведення зустрічей) або безперервно, на проміжок часу, що визначений у рішенні слідчого судді, який надав дозвіл на його проведення. «Безперервний аудіоконтроль з фіксацією та обробкою отриманої за ним інформації здійснюється, як правило, цілодобово» [26, с. 458].

Метою відеоконтролю особи є негласне візуальне спостереження за діями особи шляхом відеозапису та аудіофіксації у будь-якому місці її перебування для отримання інформації, яке має значення для досудового розслідування [31, с. 79]. Як визначають науковці відмінність аудіо-, відеоконтролю особи від спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК) та аудіо-, відеоконтролю місця (ст. 270 КПК) «полягає у використанні аудіо-, відеозаписуючих пристроїв, установлених всередині публічно недоступних місць для фіксації поведінки особи» [38, с. 54].

Шляхом аудіо-, відеоконтролю особи може здійснюватись спостереження за діями та розмовами певних осіб у житлі чи іншому володінні особи, в інших приміщеннях, транспортних засобах. Закон дозволяє проводити цю негласну слідчу (розшукову) дію як безпосередньо слідчим, так і оперативним підрозділом за його дорученням. У той же час її методика і практичний досвід проведення

аналогічних заходів у межах оперативно-розшукової діяльності диктує необхідність у будь-якому разі доручати її організацію і проведення оперативним і оперативно-технічним підрозділам, оскільки такий захід передбачає попереднє конспіративне впровадження спеціальних технічних засобів у відповідні місця, специфіку їх експлуатації, процесу фіксації і обробки отриманої інформації, що потребує спеціальної підготовки, а також нерідко залучення значних сил, у тому числі з числа осіб, які негласно співробітничать з правоохоронними органами, для оперативно-організаційного забезпечення підготовки і безпосереднього здійснення заходів [22, с. 437].

Як зазначено у ч. 2 ст. 246 КПК України, аудіо-, відеоконтроль особи може здійснюватися у провадженні щодо тяжких та особливо злочинів .

Проведенню аудіо-, відеоконтролю особи в середині публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи передують їх обстеження, в результаті таємного проникнення до яких встановлюються технічні засоби аудіо-, відеоконтролю (п. 5 ч. 1 ст. 267 КПК). Тому в разі отримання слідчим, прокурором фактичних даних, що розмови конкретної особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю та перебуванням в середині публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування, та за неможливості отримати ці відомості іншим шляхом окрім як проведенням даної негласної слідчої (розшукової) дії, «слідчий (прокурор) складає окремі клопотання, узгодженні з прокурором, до слідчого судді про дозвіл на проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи для встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи та про дозвіл на проведення аудіо-, відеоконтролю особи в середині цих місць» [37, с. 37].

Згідно зі ст. 252 КПК, фіксація ходу і результатів аудіо-, відеоконтролю особи повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим цим Кодексом. За результатами проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, який з додатками не

пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту її припинення передається прокурору. У КПК та вищезазначеній Інструкції не встановленні конкретні вимоги до протоколу про результати негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо-, відеоконтролю особи зокрема.

Так, В.О. Глушков та О.А. Білічак стверджують, що у протоколі аудіоконтролю особи повинні бути зазначені підстави його проведення, з вказівкою на реєстраційний номер ухвали слідчого судді, строки проведення, відомості про кримінальне провадження, в межах якого він здійснювався, та особу, щодо якої проводилась негласна слідча (розшукова) дія. У цьому ж протоколі повинні бути відомості про посадових осіб, відповідальних за проведення цих дій, використовувані технічні засоби. Протокол повинен містити розшифровку розмов та виклад іншої інформації, що має значення для встановлення істини у кримінальному провадженні [10, с. 118].

К.І. Полярська пише, що має бути у протоколі про аудіоконтроль особи, якщо технічна фіксація результатів цієї негласної слідчої (розшукової) дії забезпечується не уповноваженим оперативним підрозділом, а безпосередньо слідчим. У цьому протоколі він, зокрема, описує технічні засоби, що застосовувались, результати дослідження наданої інформації, відтворює її в повному обсязі із зазначенням змісту розмови осіб або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з їх діяльністю тощо [47, с. 97]. Тобто ряд дослідників вважає за необхідно доповнити додатковими вимогами щодо змісту протоколу проведення даної НСРД, втім це скоріше повинно бути відображені у підзаконних нормативно-правових актах, а ніж у КПК України.

Таким чином, аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування. Проведення даної

НСРД можливо у провадженні щодо тяжких та особливо злочинів та потребує попереднього дозволу слідчого судді.

2.2. Характеристика арешту, огляду і виїмки кореспонденції

Згідно з ч. 1 та ч. 2 ст. 261 КПК України накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома проводиться у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді. Цей арешт накладається, якщо під час досудового розслідування є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або від інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення для розслідування, або речі і документи, що мають для нього істотне значення.

Відповідно до п. 1.11.3. Інструкції накладення арешту на кореспонденцію полягає в забороні установам зв'язку та фінансовим установам вручення кореспонденції адресату без відповідної вказівки слідчого, прокурора.

Ця негласна слідча (розшукова) дія передбачає відбір за певними ознаками, технічне опрацювання, аналіз і дослідження поштових відправлень, у тому числі за зразками почерку, шрифту, виконавців поштових відправлень, за прізвищами і адресатами одержувачів і відправників, відбір, технічне опрацювання й дослідження вкладень посилок, технічний контроль поштових відправлень тощо з наступним оглядом їх слідчим або уповноваженою особою оперативного підрозділу та прийняттям рішення про виїмку чи інші дії, передбачені законодавством [22, с. 437].

Відповідно до ч. 4 ст. 261 КПК України арешт може бути накладено на листи всіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передання інформації між особами. Окрім визначених у статті об'єктів на які може бути накладено арешт, у ст. 1 Закону України (далі – ЗУ) «Про поштовий зв'язок», до їх числа відносяться також поштові картки, секограми, дрібні пакети та радіограми [56].

При наявності фактичних підстав для накладення арешту на кореспонденцію слідчий має скласти клопотання про дозвіл на проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії, яке повинне відповідати вимогам ч. 2 ст. 248 КПК України.

Як зазначається у літературі, ст. 261 КПК України слід доповнити нормою, яка б визначала додаткові вимоги до клопотання про дозвіл на накладення арешту на кореспонденцію. Про них йдеться у юридичній літературі. Так, наприклад, Р.М. Шехавцов [2, с. 55], В.О. Глушков та С.Д. Скулиш [26, с. 485] відмічають, що крім відомостей, перелічених у ч. 2 ст. 248 КПК України, у цьому клопотанні також повинні зазначатися види поштово-телеграфної кореспонденції, що підлягають затриманню, та установа зв'язку, на керівника якої покладається обов'язок здійснювати відповідний контроль і протягом доби повідомляти про це слідчого.

Інші стверджують, що слідчий повинен звернутися з клопотанням до слідчого судді не тільки щодо надання дозволу на накладення арешту на кореспонденцію конкретної особи у певній установі зв'язку протягом необхідного для успішного проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії строку, але й щодо «надання слідчим суддею дозволу слідчому в разі затримання кореспонденції, що містить відомості, які мають значення для досудового розслідування, провести її огляд та виїмку, а за необхідності зняти з неї копії та отримати зразки з відповідних відправлень» [37, с. 38].

Як зазначають автори підручника з кримінального процесу, Встановлюючи підстави і порядок проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії, передбаченої п. 2 ч. 4 ст. 258, статтями 261, 262 КПК, законодавець фактично передбачив комплексний захід, який складається з таких етапів:

- накладення арешту на кореспонденцію;
- огляд затриманої кореспонденції;
- визначення подальших дій щодо кореспонденції;
- складання протоколу [22, с. 438].

З такої позицією згодні В.І. Галаган та В.В. Шум, які зазначають, що єдність мети накладення арешту на кореспонденцію та її огляду і виїмки як структурних

елементів аналізованої негласної слідчої (розшукової) дії відображається у таких положеннях:

1) накладення арешту на кореспонденцію може передбачати доступ до кореспонденції як основної мети й опосередкованої, пов'язаної з превентивним припиненням передавання інформації про подію кримінального правопорушення або гарантування збереження самого об'єкта для забезпечення його дослідження як джерела доказів;

2) огляд об'єкта має на меті ознайомлення з інформацією та її оцінювання щодо наявності ознак належності до розслідуваної події;

3) виїмка окремих елементів чи безпосередньо об'єкта огляду під час накладення арешту на кореспонденцію має на меті отримання матеріальних джерел доказів і їх використання надалі як зразків для експертизи, речових доказів тощо;

4) виконання зазначених процесуальних дій має відповідати вимогам процесуального закону, їх фіксацію забезпечують складанням протоколу проведення кожної окремої процесуальної дії, суть якої неможливо правильно відобразити, якщо особа, яка складає протокол, не розуміє чіткої цілі проведених нею дій [8, с. 20-21].

Відповідно до ч. 3 ст. 261 КПК України накладення арешту на кореспонденцію надає право слідчому здійснювати огляд і виїмку цієї кореспонденції. За змістом даної норми для огляду і виїмки затриманої кореспонденції отримання окремого дозволу слідчого судді не потрібно. Проведення огляду не потребує і винесення окремої постанови слідчим або прокурором.

Огляд проводиться в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію, за участю представника цієї установи, а за необхідності – за участю спеціаліста. Огляд полягає у негласному відкритті й дослідженні затриманої кореспонденції, на яку накладено арешт. У присутності зазначених осіб слідчий вирішує питання про відкриття і оглядає затриману кореспонденцію (ст. 262 КПК). При цьому аналізується як сам зміст відправлення,

так і його зовнішні характеристики, матеріал, наявність особливих ознак, форма, присутність ознак тайнопису тощо [24].

За результатами огляду може бути здійснено виїмку кореспонденції. Якщо необхідно зберегти конфіденційність факту накладення арешту на кореспонденцію, слідчий має право обмежитись зняттям копій чи отриманням зразків вмісту поштового відправлення, давши вказівку поштовій організації про вручення оглянутої кореспонденції адресату. При цьому на виявлені речі і документи можуть бути нанесені спеціальні позначки, здійснене обладнання їх технічними засобами контролю. Речі і речовини, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, можуть бути замінені на їх безпечні аналоги (ч. 2 ст. 262 КПК України).

Підставами для проведення виїмки, затриманої в установі зв'язку, кореспонденції, є:

- наявність в ухвалі слідчого судді про накладення арешту на кореспонденцію дозволу на проведення її виїмки при встановленні в ній відомостей про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речей і документів, що мають істотне значення для досудового розслідування;

- фактичне встановлення слідчим за результатами проведення огляду затриманої кореспонденції, що конкретне поштово-телеграфне відправлення містить відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування, і що зняття з них копій або їх фотографування, проведення відеозапису вмісту чи отримання зразків з цих відправлень не може забезпечити встановлення відомостей, які мають значення для досудового розслідування [37, с. 48]

В ході проведення огляду та виїмки кореспонденції слідчий, оперативний працівник зобов'язані: забезпечити збереження в таємниці факту проведення негласної слідчої (розшукової) дії, забезпечити цілісність затриманої кореспонденції; зберегти в таємниці відомості, що містяться в кореспонденції. За необхідності з поштової кореспонденції можуть робитися копії, фотознімки, відеозапис вмісту

відправлення, відбиратися зразки (проби) предметів та речовин, зніматися відбитки пальців і т.п. [70, с. 352].

Таким чином, арешт, огляд та виїмка кореспонденції, фактично складають єдину НСРД, яка складається з таких етапів: 1) накладення арешту на кореспонденцію; 2) огляд затриманої кореспонденції; 3) визначення подальших дій щодо кореспонденції; 4) складання протоколу. Даний вид НСРД проводиться якщо під час досудового розслідування є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або від інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення для розслідування, або речі і документи, що мають для нього істотне значення., при чому таку НСРД можна проводити виключно у провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також необхідна санкція слідчого судді.

2.3. Характеристика зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж

Відповідно до ч. 1 ст. 263 КПК України зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (мереж, що забезпечують передавання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого виду між підключеними до неї телекомунікаційними мережами доступу) є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Під зняттям інформації з транспортних телекомунікаційних мереж розуміється негласне проведення із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення для розслідування, а також одержання, перетворення і фіксація різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду) [22, с. 440].

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про телекомунікації» канал електрозв'язку – це сукупність технічних засобів, призначених для перенесення електричних сигналів між двома пунктами телекомунікаційної мережі, і який характеризується смугою частот та/або швидкістю передачі. Крім того, предметом цієї негласної слідчої дії можуть бути відомості про абонентів розмов, час з'єднання та їх тривалість [58].

Також окрім положень КПК України, характеристика даної НСРД надається у п. 1.11.5 Інструкції, в якій зазначено, що зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду). А також визначає, що така НСРД може бути двох видів:

1) контроль за телефонними розмовами, що полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, спостереження, відбору та фіксації змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється;

2) зняття інформації з каналів зв'язку, що полягає в негласному одержанні, перетворенні і фіксації із застосуванням технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, у відповідній формі різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються [52].

Така НСРД, має певні схожі риси з іншою процесуальною дією – тимчасовий доступ речей та документів, що є заходом забезпечення кримінального провадження, оскільки передбачає надання операторами телекомунікаційного зв'язку відповідної інформації. Певні роз'яснення з цього приводу було надані Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних

та кримінальних справ (далі – ВССУ) у Інформаційному листі № 223-558/0/4-13 від 05.04.2013 «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» [49]. Зокрема у п. 17 Листа вказано наступне:

– дії, передбачені статтями 263 та 268 КПК України, є негласними слідчими (розшуковими) діями, дозвіл на проведення яких надає слідчий суддя суду апеляційної інстанції. Інформація щодо цих дій, згідно із ЗУ «Про державну таємницю» та п. 4.12.4 і п. 4.12.5 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом Служби безпеки України № 440 від 12.08.2005, містить відомості, що становлять державну таємницю. Водночас дії, передбачені ст. 159, п. 7 ч. 1 ст. 162 КПК України, є заходами забезпечення кримінального провадження, дозвіл на застосування яких надає слідчий суддя суду першої інстанції, при цьому відомості щодо таких дій не становлять державної таємниці;

– тимчасовий доступ надається до документів, які містять інформацію про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалість, зміст (вихідні чи вхідні з'єднання, SMS, MMS тощо), маршрути передавання тощо і не дають можливості втрутитися у приватне спілкування, тобто отримати доступ до змісту інформації, що передається. А зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) є різновидом втручання у приватне спілкування, оскільки здійснюється доступ до змісту повідомлень будь-якого виду та інформації, що передається особою під час зв'язку;

– у статтях 159, 162 КПК України передбачено отримання слідчим (прокурором) інформації про зв'язок, що відбувся в минулому (постфактум), у тому числі про місцезнаходження радіоелектронного засобу у певний день та час, водночас визначена у ст. 268 КПК України негласна слідча (розшукова) дія – установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу – передбачає локалізацію (моніторинг) місцезнаходження радіоелектронного засобу в режимі

реального часу (тобто дає змогу отримати інформацію про те, де перебуває відповідний засіб на момент спостереження за ним, визначити маршрут його перебування).

Проведення вказаної НСРД потребує дозволу слідчого судді, та не може бути проведена до постановлення такої ухвали. У ч. 2 ст. 263 КПК України визначає особливі вимоги до ухвали слідчого судді, а саме ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування.

Наступна вимога, щодо проведення НСРД викладена у ч. 4 ст. 263 КПК України та полягає у тому, що зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції та органів безпеки. Керівники та працівники операторів телекомунікаційного зв'язку зобов'язані сприяти виконанню дій із зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, вживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її в незмінному вигляді.

Тобто чинним КПК України визначено суб'єктів проведення даної НСРД виключно оперативними підрозділами органів Національної поліції та СБУ. Втім таке положення значно обмежує процесуальні можливості інших органів досудового розслідування. Зокрема мається на увазі слідчі підрозділи органів державного бюро розслідувань (далі – ДБР) та підрозділи детективів Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ). Тим паче, що до підслідності вказаних органів віднесено розслідування злочинів вчинених працівниками правоохоронних органів (ДБР) та значної кількості «корупційних» злочинів (НАБУ), відповідно таким підрозділами у разі проведення даної НСРД прийдеться звертатися до уповноважених оперативних підрозділів органів Національної поліції та СБУ, що може стати перепорою у здійсненні ефективного досудового розслідування.

На вказаний недолік звертав увагу й А. Ситник – директор НАБУ, який вказував, що «для нас важливо отримати право автономно знімати інформацію з каналів зв'язку, тоді ми зможемо нести всю повноту відповідальності за розслідувані кримінальні провадження, а також ефективно застосовувати цю негласну слідчу дію для викоренення корупції в державних органах, у тому числі в СБУ та Нацполіції» [65].

Окрім цього, як вказує Е.Ф. Іскандеров, ані положення ст. 263 КПК України, ані інші положення КПК України чи Інструкції не надають законодавчу можливість оперативно-технічним підрозділам скласти протокол зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. У пункті 4. 1 Інструкції лише вказано, що протокол про хід і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) складається слідчим, якщо вона проводиться за його безпосередньої участі, в інших випадках – уповноваженим працівником оперативного підрозділу, і повинен відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження [13, с. 37]. Зазначений недолік може спричинити практичні проблеми при визнанні здобутої інформації як докази у суді під час судового розгляду.

Так, М.А. Погорецький стверджує, що пункт 4.1. Інструкції не відповідає загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим чинним КПК України як і практика фіксації перебігу й результатів негласних слідчих (розшукових) дій слідчим, який безпосередньо участі у її проведенні не брав. Така практика може мати негативні наслідки при визнанні протоколів про перебіг і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) доказами у суді та ускладнить у разі потреби залучення до кримінального процесу осіб, які брали участь у проведенні відповідної негласної слідчої (розшукової) дії як свідки [43, с. 275].

Подібну точку зору наводить й Д.Б. Сергєєва, зазначаючи, що відсутність процесуальної форми отримання доказів шляхом зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, а також інших негласних слідчих

(розшукових) дій, що, до того ж, проводяться за дорученням слідчого уповноваженим оперативно-розшуковим підрозділом і фіксація яких здійснюється відповідно до п. 4.1. Інструкції, що не відповідає загальним правилам фіксації кримінального провадження, призводить до наявності реальних можливостей зловживань, фальсифікації доказів, порушень прав і свобод людини [61, с. 214].

Таким чином, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження. Така НСРД полягає у проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення для досудового розслідування, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку.

Відповідно дана слідча дія може мати форму: 1) контролю за телефонними розмовами, що полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, спостереження, відбору та фіксації змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється; та 2) зняття інформації з каналів зв'язку, що полягає в негласному одержанні, перетворенні і фіксації із застосуванням технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, у відповідній формі різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються.

В той же час, дана НСРД може проводитися виключно на підставі ухвали слідчого судді та виключно уповноваженими оперативними підрозділами органів Національної поліції та СБУ, що обмежує процесуальні можливості інших органів

досудового розслідування та може мати негативні наслідки щодо фіксації ходу та результатів проведеної НСРД у протоколі.

2.4. Характеристика зняття інформації з електронних інформаційних систем

Згідно п. 1.11.6 Інструкції, зняття інформації з електронних інформаційних систем полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі [52].

Окрім Інструкції, іншим нормативно-правовим актом, що деталізує порядок проведення даного виду НСРД, є спеціальні закони, зокрема ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах». У ст. 1 закону вказано, що інформаційна (автоматизована) система – організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів [54]. Спираючись на неї, під електронною інформаційною системою можна розуміти сукупність електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), периферійного обладнання та програмного забезпечення, призначених для автоматизації прийому, зберігання, обробки, пошуку і видачі інформації споживачам. Системи можуть бути локальними, в яких усі їх компоненти знаходяться на одному комп'ютері, і розподіленими, у яких компоненти розподілені по кількох комп'ютерах. Останні поділяють на файл-серверні інформаційні системи (в них база даних знаходиться на файловому сервері, а система управління базою даних та клієнтське програмне забезпечення – на робочих станціях) та клієнт-серверні інформаційні системи (база даних та система управління нею знаходяться на сервері, а на робочих станціях – клієнтське програмне забезпечення). Електронні інформаційні системи можуть бути відкритими і закритими залежно від того, чи обмежується до них доступ. Обмеження доступу може здійснюватися власником, володільцем або утримувачем електронної інформаційної системи шляхом розміщення у публічно

недоступних місцях та встановлення систем логічного захисту доступу з робочих станцій (комп'ютерів) локальної або глобальної мережі Інтернет [25, с 581].

Як визначено у ч. 1 ст. 264 КПК України пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або її частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування. Таким чином встановлена вимога до проведення даної НСРД, щодо наявності попереднього дозволу слідчого судді у формі ухвали. Разом з тим, вже у ч. 2 статті передбачено можливість проведення даної НСРД без дозволу слідчого судді, у разі якщо здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

Тобто фактично, можливо виокремлення двох видів зняття інформації з електронних інформаційних систем в рамках однієї НСРД, а саме:

- зняття інформації з електронних інформаційних систем доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту;

- зняття інформації з електронних інформаційних систем доступ до яких обмежений її власником, володільцем або утримувачем або пов'язаний з подоланням системи логічного захисту. Втім, що саме означає «подолання системи логічного захисту» є невизначеним, оскільки даний термін відсутній у спеціальному законодавстві, про що зазначив О.Федієнко у відкритому листі до Президента України, та що на думку останнього може значно посилити корупційні можливості при проведенні слідства та буде призводити до труднощів при застосуванні [75].

Додаткові вимоги висуваються й до ухвали слідчого судді про дозвіл на втручання у приватне спілкування, у якій, згідно ч. 3 ст. 264 має міститися окрім загальних елементів додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки електронної інформаційної системи, в якій може здійснюватися втручання у приватне спілкування.

Таким чином, зняття інформації з електронних інформаційних систем є НСРД, яка полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі.

В рамках проведення даної НСРД можливо виокремлення двох видів зняття інформації з електронних інформаційних систем:

- зняття інформації з електронних інформаційних систем доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (не потребує дозволу слідчого судді на її проведення);
- зняття інформації з електронних інформаційних систем доступ до яких обмежений її власником, володільцем або утримувачем або пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (необхідний дозвіл слідчого судді на її проведення).

Розділ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФОРМ

3.1. Характеристика обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи

Статтею 267 КПК України передбачено можливість проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Згідно п. 1.11.7 Інструкції обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи полягає в таємному проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів у приміщення та інше володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які розшукуються, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження [52].

Проведення даної НСРД гідно ч. 1 ст. 267 КПК України можливо з метою:

- 1) виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування;
- 2) виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів;
- 3) виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину;
- 4) виявлення осіб, які розшукуються;
- 5) встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи.

Вбачається, що даний перелік є вичерпним, втім, якщо звернутися до п. 1.11.7 Інструкції метою проведення даної НСРД визначено:

- 1) виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування;
- 2) виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які розшукуються;

3) з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження.

Таке визначення не вбачається на вичерпним, враховуючи, що метою проведення НСРД є досягнення цілей кримінального провадження. Вбачається, що враховуючи імперативні положення ч. 1 ст. 267 КПК, враховуватися мають саме положення кодексу.

КПК України також встановлені визначення публічно недоступного місця, житла чи іншого володіння особи. Публічно недоступним є місце, до якого неможливо увійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб (ч. 2 ст. 267 КПК України). При цьому, приміщення, які спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону (приміщення з примусового утримання осіб у зв'язку з відбуттям покарання, затримання, взяттям під варту тощо), мають статус публічно доступних (ч. 3 тієї ж статті).

Поняття житла чи іншого володіння особи надано у ч. 2 ст. 233 КПК України, де під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. При цьому, приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом не є житлом.

Там само визначено й інше володіння особи під яким розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Варто зазначити, що проникнення до житла чи іншого володіння особи без її відома є значним обмеженням права особи на недоторканність житла чи іншого володіння особи гарантованого як ст. 13 КПК України й ст. 30 Конституції України, а й ст. 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (далі – ЄКПЛ). Зокрема, ст. 8 ЄКПЛ гарантує кожному

право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Обмеження даного права, згідно ЄКПЛ, можливо лише коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [19].

В рамках ЄКПЛ діє Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), який забезпечує дотримання державами положень ЄКПЛ та в ході її застосування виробив досить велику практику, в тому числі щодо ст. 8. Тим паче що рішення ЄСПЛ, його практика мають прецедентний характер та є частиною ЄКПЛ, їх дослідження є значущим.

В ході розгляду скарг заявників ЄСПЛ було визначено конкретні обставини, за яких те чи інше приміщення визнавалося як житло особи, і на нього розповсюджувалися гарантії ст. 8 ЄКПЛ. Зокрема ЄСПЛ було встановлено, що під ознаки житла підпадає:

- «місце, в яке особа бажає повернутись або де було її постійне помешкання (рішення у справі Гіллоу проти Сполученого Королівства від 24 листопада 1986 р. Серія, № 109, п. 46);
- власність, яку особа щорічно займає певний відрізок часу;
- житло, яке має статус «службового» (справа «Новоселецький проти України», ухвала по заяві № 47 148/99 від 11 березня 2003 року);
- приміщення, які пов'язані з професійною діяльністю – офіс чи робоче приміщення – адвоката, нотаріуса тощо (рішення у справі «Німіц проти Німеччини» від 16 грудня 1992 р. Серія А, № 251-В, п. 29); рішення у справі «Смірнов проти Росії» від 7 червня 2007 р., заява № 71362/01; рішення у справі «Пантелеєнко проти України» від 29 червня 2006 р., заява № 1190/02;
- поняттям «житло» Суд охоплює і приміщення, призначені і для складів. Крім того, заявником у справі визнається також і юридична особа

(рішення у справі «Товариство «Colas est» та інші проти Франції» від 16 квітня 2002 р., заява №37971/97) [60, с. 106].

Таким чином, в своїй практиці ЄСПЛ виходить з достатньо широкого розуміння «житла» в рамках ст. 8 ЄКПЛ, що означає, що при прийнятті рішення слідчим про обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, мають бути враховані правові позиції ЄСПЛ. Особа, в приміщенні якої проходить обстеження має право вимагати, щоб обмеження її права зі сторони посадових осіб було здійснене згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Рішення про обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи повинно бути постановлено слідчим суддею в порядку, передбаченому ст. 246, 248, 249 КПК України. У такому рішенні обов'язково зазначається строк її проведення, який може бути продовжений слідчим суддею у порядку ст. 249 КПК України.

В процесі обстеження проводиться огляд приміщень, будинків, ділянок місцевості та об'єктів, розташованих на них. Обстеження як огляд полягає у візуальному, слуховому і запаховому вивченні обстановки у відвідуваному об'єкті з метою виявлення, вилучення і дослідження предметів, які мають причинний зв'язок з обставинами вчинення злочинів, підозрюваними тощо. Наприклад: Виконуючи доручення слідчого, оперативний працівник за згодою власника відвідав магазин, з якого постійно вчинялись крадіжки, і встановив «хімічні пастки» на визначених речах, одна з яких через декілька днів була викрадена. За слідами, які залишилися на руках і одязі підозрюваного, дана особа була встановлена і затримана [36, с. 39].

За результатами проведення НСРД складається протокол у якому мають бути зазначені хід та результати проведеної дії, до якого у разі необхідності залучаються додатки.

Таким чином, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи полягає в таємному проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів у приміщення та інше володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування, виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів, виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину, або виявлення осіб, які розшуковуються.

Надаючи характеристику даній НСРД варто виходити також із правових позицій ЄСПЛ, його сформованої практики у застосуванні ст. 8 ЄКПЛ, згідно якої під житлом особи розуміється місце, в яке особа бажає повернутись, або де було її постійне помешкання; власність, яку особа займає щорічно певний проміжок часу; житло, яке має статус «службового»; приміщення, які пов'язані з професійною діяльністю; приміщення, призначене для складів. Тобто виходить з більш широкого розуміння житлі аніж національне законодавство, і особа, в приміщенні якої проходить обстеження має право вимагати, щоб обмеження її права зі сторони посадових осіб було здійснене згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

3.2. Характеристика установаження місцезнаходження радіоелектронного засобу

Відповідно до ч.1 ст.268 КПК України та п.1.14.2 Інструкції установаження місцезнаходження радіоелектронного засобу є негласною слідчою (розшуковою) дією, яка полягає в застосуванні технічних засобів для локалізації

місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу систем зв'язку, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Згідно ст. 1 ЗУ «Про радіочастотний ресурс України» радіоелектронний засіб – технічний засіб, призначений для передавання та/або приймання радіосигналів радіослужбами [57].

У відповідності з технічними вимогами виробники портативних абонентських засобів рухомого радіоелектронного зв'язку обладнують стільникові телефонні апарати при їх виготовленні спеціальним засобом ідентифікації. У стільникових телефонних апаратах, що використовуються в мережах зв'язку стандарту GSM, таким є унікальний код (індивідуальний номер телефону) – IMEI (International Mobile Equipment Identifier) – міжнародний ідентифікатор мобільного устаткування, який становить собою числове позначення, яке складається з комбінації 15 цифр.

Він вказується виробником на корпусі мобільного телефонного апарату під акумуляторною батареєю, а також на пакувальній коробці телефону під штрих-кодом.

Код IMEI відображається виробником і у програмному забезпеченні кожного стільникового телефонного апарату, за допомогою якого він в автоматичному режимі передається на технічні засоби оператора зв'язку при кожному підключенні даного телефонного апарату в мережу.

Модель, серійний та ідентифікаційний номери телефону (IMEI) вказуються продавцем в гарантійному талоні при придбанні нового стільникового телефонного апарату в салонах зв'язку і передаються покупцеві. Відповідно до п. 1.7 Порядку реалізації в Україні радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв не дозволяється на території України реалізація терміналів,

міжнародні коди ідентифікації (код ІМЕІ) яких відсутні в узагальненій базі даних кодів ІМЕІ терміналів [53].

Технічні та програмні засоби операторів стільникового зв'язку дозволяють за номером ІМЕІ телефонного апарату не тільки визначити номер БІМ-карти, з яким даний телефонний апарат використовується в певний момент часу, та отримувати інформацію про абонента, зареєстрованого в мережі під цим номером, але і локалізувати місцезнаходження телефонного апарату з точністю до півсотні метрів, якщо тільки телефонний апарат знаходиться у включеному стані.

Можливість локалізації місцезнаходження телефонного апарату визначається тим, що операторами стільникового зв'язку використовується автоматизована система обліку наданих послуг, їх тарифікації та виставлення рахунків для оплати – білінг. Під білінгом, в кримінально-процесуальному значенні, розуміється інформація про номери телефонів, часу з'єднання, тривалості розмови, місцезнаходження абонента в момент розмови або, іншими словами, відомості про дату, час, тривалість з'єднань між абонентами і (або) абонентськими пристроями (для користувача обладнання), номери абонентів, інші дані, що дозволяють ідентифікувати абонентів, а також відомості про номери пристроїв і місце розташування приймально-передавальних базових станцій. В основі цієї системи лежать певні принципи функціонування мереж зв'язку. Зміст її полягає в тому, що оператор зв'язку визначає за сигналом телефону і потужністю такого сигналу антену стільникового зв'язку, на яку йде прийом-передача, що дозволяє проводити пошук викрадених телефонних апаратів, встановити місцезнаходження свідків і підозрюваних у конкретний час з метою перевірки їх показань, встановити місцезнаходження осіб, які переховуються від органів досудового розслідування і т.п.

В.Л. Козінкін вказує, що відомості, які містяться в деталізованому звіті про баланс абонента стільникового зв'язку, за своїм змістом можна об'єднати в три групи:

- 1) відомості, що дозволяють ідентифікувати абонента та обладнання, що ним використовується;
- 2) відомості про платежі та витрати абонента;
- 3) відомості про деталізацію телефонних з'єднань або протоколи з'єднань абонента [15, с. 32].

В той же час отримання інформації про місцезнаходження радіоелектронного пристрою, на думку Є.С. Лапіна, можна класифікувати за змістом одержуваної зазначеної інформації на:

- дані про час і тривалість телефонних переговорів абонента, а також про номери абонентів, з якими здійснювалось з'єднання (як вихідні, так і вхідні переговори) (тобто (графіки (протоколи) з'єднань абонента);
- дані про місцезнаходження абонента або апарату мобільного зв'язку в зоні дії тієї чи іншої базової станції даного оператора стільникового зв'язку в зазначений час, які дозволяють встановити приблизне місцезнаходження того, хто телефонував (або отримав вхідний дзвінок) у потрібний для слідчого час [29, с. 4].

Встановлення місцезнаходження радіоелектронного пристрою можливе як в режимі реального часу, так і в конкретний період минулого. У зв'язку з чим, як зазначає В.В. Луцик, виникає питання, чи у всіх випадках потрібно проводити негласну слідчу (розшукову) дію, чи можна використати для отримання потрібної інформації інші процесуальні інститути.

Так, відповідно до п. 7 ч. 1. ст. 162 КПК України до охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать: інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо. Отже, як вбачається із змісту даної норми, інформація, яка є предметом установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, водночас є предметом такого заходу забезпечення провадження, як тимчасовий доступ до речей та документів.

У зв'язку з цим, розмежування між цими способами отримання інформації потрібно проводити за наступними критеріями. Якщо слідчому (прокурору) необхідно отримати інформацію про зв'язок, що відбувся в минулому (постфактум), у тому числі про місцезнаходження радіоелектронного засобу у певний день та час, така інформація отримується в порядку, передбаченому статтями 159, 162 КПК України, тобто слідчий за погодженням з прокурором звертається до слідчого судді із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

Дослідник звертає увагу на те, що особа, зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана згідно з ч. 1 ст. 165 КПК надати тимчасовий доступ до визначених в ухвалі речей або документів особі, вказаній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду або ж особі, уповноваженій на здійснення тимчасового доступу на підставі доручення слідчого. Ураховуючи специфіку формату зберігання інформації, що передбачена у п. 7 ч. 1 ст. 162 КПК і знаходиться в операторів (провайдерів) телекомунікацій, надання доступу до відповідних документів (тобто надання можливості ознайомитися з ними та зробити з них копії) може здійснюватися як безпосередньо в оператора (провайдера), так і шляхом надання доступу до відповідних документів уповноваженому на зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж підрозділу правоохоронного органу через відповідні інформаційні системи відповідно до встановленого порядку з обов'язковим наданням копії ухвали слідчого судді відповідному оператору (провайдеру)

Якщо ж слідчому (прокурору) потрібно локалізувати місцезнаходження радіоелектронного засобу в режимі реального часу (отримати інформацію про те, де перебуває відповідний засіб на момент спостереження за ним, визначити маршрут його перебування), то повинен застосовуватися механізм, передбачений ст. 268 КПК – установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, як негласна слідча (розшукова) дія [32, с. 202].

Наступною особливістю даної НСРД, є спеціальні вимоги до ухвали слідчого судді про дозвіл на встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, а саме додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволяють унікально ідентифікувати абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання (ч. 3 ст. 268 КПК України).

При чому дозвіл на проведення даної НСРД від слідчого судді не обов'язковий для початку проведення такої дії, у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини ККУ, НСРД може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора.

Таким чином, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є негласною слідчою (розшуковою) дією, яка полягає в застосуванні технічних засобів для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу систем зв'язку, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Отримання інформації про місцезнаходження радіоелектронного пристрою можна класифікувати за змістом одержуваної зазначеної інформації на:

- дані про час і тривалість телефонних переговорів абонента, а також про номери абонентів, з якими здійснювалось з'єднання (як вихідні, так і вхідні переговори) (тобто (графіки (протоколи) з'єднань абонента);

- дані про місцезнаходження абонента або апарату мобільного зв'язку в зоні дії тієї чи іншої базової станції даного оператора стільникового зв'язку в зазначений час, які дозволяють встановити приблизне місцезнаходження того, хто телефонував (або отримав вхідний дзвінок) у потрібний для слідчого час.

Проведення даної НСРД можливо за рішенням слідчого судді. Втім у виняткових випадках передбачених ч. 1 ст. 250 КПК України, її проведення можливе і без санкції слідчого судді, втім у такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

3.3. Характеристика спостереження за особою, річчю або місцем

Згідно п. 1.11.8 Інструкції спостереження за особою в публічно доступних місцях полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

В свою чергу згідно п. 1.11.11 Інструкції спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях полягає у візуальному спостереженні за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження [52].

Відповідно до ч. 1 ст. 269 КПК України метою проведення даної НСРД є пошук, фіксація і перевірка під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях.

Візуальне спостереження дозволяє: здійснювати контроль за пересуванням і поведінкою особи; виявляти і фіксувати ознаки злочинних дій; отримувати інформацію щодо особливостей характеру особи, її навичок, звичок, способу життя; місць та адрес, які вона відвідує; використовуюваного транспорту; виявляти місце знаходження викраденого майна; виявляти осіб, причетних до вчинення злочину, встановлювати членів злочинних груп, способи їх зв'язку;

попереджувати та припиняти злочинну діяльність; отримувати відомості, які сприятимуть розшуку злочинців, котрі ухиляються від органів досудового розслідування, тощо. Щодо речей та місць візуальне спостереження спрямоване на фіксацію переміщення речі, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці.

Спостереження за особою, місцем або річчю може супроводжувати проведення інших слідчих, негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Наприклад, спостереження за особою із застосуванням технічних засобів фіксації може здійснюватись під час спланованої комбінації з затримання особи, оперативної закупки тощо. Крім того, саме спостереження може потребувати одночасного проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій, наприклад, аудіоконтролю за місцем або особою.

Як зазначають автори науково-практичного коментаря до кримінального процесуального кодексу, залежно від об'єкта і умов спостереження може бути досить складним за тактикою проведення заходом, ефективність якого передбачає ретельну попередню підготовку, задіяння значних сил, комплексного використання технічних засобів, засобів маскування, залучення осіб, що негласно співробітничать з правоохоронними органами, безпосередньо залежить від професіоналізму осіб, які його організують і здійснюють. Багаторічна практика здійснення аналогічних заходів у межах оперативно-розшукової діяльності свідчить, що візуальне спостереження, як правило, здійснюється спеціально підготовленими досвідченими співробітниками відповідних підрозділів оперативно-розшукових органів. У таких випадках слідчому доцільно проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії доручати їм. Доручення про її проведення має право дати також прокурор (пункти 4, 5 ч. 2 ст. 36 КПК) [22, с. 446].

Особливістю проведення даної НСРД є також місце – публічно доступні місця. Виходячи з положень ч. 2 ст. 267 КПК України під потрібно розуміти ті місця, до яких можна увійти та перебувати без отримання на це згоди власника,

користувача або уповноважених ними осіб. Це місця, що використовуються громадянами для спільної роботи, відпочинку, пересування, проведення масових заходів та інших потреб (вулиці, площі, вокзали, аеропорти, магазини, кафе, бари, ресторани, музеї, клуби, пляжі в період їх роботи, а також транспортні засоби громадського користування під час перебування в них громадян, ділянки лісу, поля під час проведення на їх території організованих масових зібрань, приміщення вокзалів, пасажирські потяги, літаки, катери, пароплави, перони, платформи, пристані тощо.

Також, згідно ч. 3 ст. 267 КПК України до них також належать приміщення, які спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону (приміщення з примусового утримання осіб у зв'язку відбуттям покарання, затриманням, взяттям під варту тощо).

Ще однією особливістю спостереження за річчю або місцем є те, що таке обстеження не потребує дозволу слідчого судді, оскільки, як вже було зазначено, відбувається у публічно доступних місцях, а отже не обмежує права особи на недоторканність житла чи іншого володіння особи та права на таємницю приватного та сімейного життя.

В свою чергу спостереження за особою потребує санкції слідчого судді, втім, можливо проведення даної НСРД без ухвали слідчого судді на підставі постанови слідчого, прокурора лише у випадку передбаченому ч. 1 ст. 250 КПК України (ч. 3 ст. 269 КПК України). Даний випадок стосується ситуації, коли у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини ККУ, НСРД може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора.

За результатами проведення НСРД складається протокол у якому мають бути зазначені хід та результати проведеної дії, до якого у разі необхідності

залучаються додатки, а саме фотографії та/або відеозапис (п. 2 ч. 1 ст. 269 КПК України).

Таким чином, спостереження за особою, річчю або місцем фактично складає 2 слідчі (розшукові) дії, а саме:

- 1) спостереження за особою;
- 2) спостереження за річчю або місцем.

Спостереження за особою в публічно доступних місцях полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

Проведення даної НСРД потребує дозволу слідчого судді, втім у випадку передбаченому ч. 1 ст. 250 КПК України, проведення даної дії можливо за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. Втім у такому разі прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях полягає у візуальному спостереженні за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

Проведення даної НСРД не потребує дозволу слідчого судді та може відбуватися на підставі постанови слідчого чи прокурора, оскільки відбувається у публічно доступних місцях та не стосується певної особи, а таким чином така дія не обмежує права особи на недоторканність житла чи іншого володіння особи та права на таємницю приватного та сімейного життя.

3.4. Характеристика моніторингу банківських рахунків

Згідно ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» № 198-VIII від 12.02.2015 система НСРД була оновлена шляхом появи нової дії – моніторинг банківських рахунків (ст. 269⁻¹ КПК України).

Сутність даної НСРД полягає у тому, що банк зобов'язаний надавати Національному антикорупційному бюро України в поточному режимі інформацію про операції, що здійснюються на одному або декількох банківських рахунках. Така інформація повинна доводитися до відома Національного антикорупційного бюро України до виконання відповідної операції, а у разі неможливості - негайно після її виконання. (ч. 2 ст. 269⁻¹ КПК України).

Метою проведення даної дії є розшук чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Відповідно до цієї норми, прокурор має скласти клопотання про моніторинг банківських рахунків, у якому зазначаються: 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; 2) короткий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; 3) правова кваліфікація злочину із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України; 4) відомості про особу, щодо якої необхідно провести моніторинг банківського рахунку; 5) обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, підслідного НАБУ; 6) обґрунтування строку проведення цього моніторингу; 7) обґрунтування неможливості отримання відомостей про здійснення особою злочинних дій з використанням банківського рахунку в інший спосіб; 8) обґрунтування можливості отримання від час моніторингу банківського рахунку доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили. До клопотання

прокурора повинен бути доданий витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження.

Постановляючи ухвалу про моніторинг банківського рахунку (рахунків) слідчий суддя окрім загальних вимог повинен повідомити керівника банківської установи про обов'язок нерозголошення інформації про проведення цієї дії і про відповідну кримінальну відповідальність, згідно п. 2 ч. 2 ст. 269⁻¹ КПК України.

Разом з тим, деякі науковці висловили негативні думки щодо регламентації даної НСРД. Так, М.В. Корнієнко та В.М. Тертишник вказують на недоліки процесуальної регламентації даної слідчої дії, а саме: недостатня юридична визначеність процедури провадження; невизначеність процесуальної форми фіксації виявленої доказової інформації; неврегульованість процедури дій посадових осіб, які можуть бути спрямованими на можливість тимчасової затримки банківських операцій в інтересах слідства, коли повідомлення про оформлювані банківські операції здійснюється до їх виконання.

Виходячи з єдності процесуальної форми та доцільності дотримання принципу єдиного статусу слідчого, продовжують науковці, незалежно від належності його до того чи іншого слідчого підрозділу, проведення слідчої дії – моніторинг банківських рахунків доцільно віднести до компетенції слідчих усіх відомств. Окремо доцільно регламентувати в якості заходу забезпечення кримінального провадження – зупинення банківських операції, а в якості слідчої дії – виїмка банківських документів та накладення арешту на банківські рахунки [20, с. 95]. Звісно виходячи з даного принципу, дійсно, є невиправданим обмеження щодо суб'єктів звернення, проте виходячи з того, що метою моніторингу банківських рахунків є розшук чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, таке обмеження є виправданим.

Також, як вказує О.Ю. Татаров, Законодавець передбачив виключне право прокурора ініціювати питання щодо проведення моніторингу банківських рахунків (що проводиться «негласно», відповідно до положень ст. 2691 КПК України), унеможлививши здійснення цих дій безпосередньо слідчим (детективом), що обмежує процесуальну самостійність слідчого (детектива) як і інші НСРД, в отриманні відомостей про протиправну діяльність окремих осіб, а також не сприяє реалізації завдань кримінального провадження.

Адже, слідчий, вбачаючи доцільність проведення моніторингу банківських рахунків, звертається до процесуального керівника з обґрунтуванням проведення даної НСРД в усній формі, а той, своєю чергою, на власний розсуд визначатиме необхідність ініціювання моніторингу банківських рахунків у конкретному кримінальному провадженні. Утім, у такій ситуації слідчий (детектив) не вправі оскаржити рішення прокурора, не дивлячись на те, що в проведенні такої НСРД об'єктивно виникає необхідність [69, с. 72].

Таким чином, моніторинг банківських рахунків полягає у розшук чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Метою проведення даної дії є розшук чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Важливою передумовою здійснення даної НСРД є наявність обґрунтованої підозри, що особа здійснює злочинні дії з використанням банківського рахунку.

3.5. Характеристика аудіо-, відеоконтролю місця

Відповідно до п. 1.11.9 Інструкції аудіо-, відеоконтроль місця полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб [52].

Також, згідно зі ст. 270 КПК України, передбачено, що аудіо-, відеоконтроль місця може здійснюватися під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину й полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, за наявності відомостей про те, що розмови й поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження.

При цьому фактично мова йде про дві НСРД:

- 1) аудіоконтроль місця;
- 2) відеоконтроль місця.

Метою аудіоконтролю є спостереження за діями та розмовами особи (шляхом прослуховування й фіксації розмов) у будь-якому місці її перебування, незважаючи на те, що це місце є її власністю чи вона там тимчасово перебуває.

Як зазначає Ю.В. Луцик однією з особливостей аудіоконтролю є те, що він може бути епізодичним, тобто на необхідний проміжок часу, однак, як правило, аудіоконтроль особи здійснюється цілодобово, тому що особа, яка може бути причетна до протиправних дій, може в будь-який момент часу надати чи спробувати передати іншим особам інформацію, що може мати значення для кримінального провадження [33, с. 79].

В свою чергу метою відеоконтроль місця є візуальне негласне спостереження за діями особи (шляхом відеозапису та аудіофіксації) у будь-якому місці її перебування для отримання інформації, що має значення для досудового розслідування.

Відеоконтроль проводиться шляхом негласного візуального спостереження за діями особи, її розмовами, поведінкою спеціальними підрозділами за допомогою спеціальних технічних засобів. Відеоконтроль може здійснюватися в будь-якому місці перебування особи, зокрема в житлі або в іншому володінні особи, у приміщеннях, транспортних засобах та інших місцях.

Відеозапис дає змогу більш детально виявити необхідну інформацію, досконально вивчити дії заінтересованих осіб, одержати повну інформацію, що стосується діяльності підозрюваної або обвинуваченої особи в учиненні кримінального правопорушення [33, с. 80].

Ще однією особливістю здійснення цих дій, як зазначає Ю.В. Луцик, є те, що вони відрізняються своїми організаційно-тактичними особливостями, тобто проводяться в громадських місцях і місцях загального користування, доступ до яких не обмежений, і з обов'язковим визначенням в ухвалі слідчого судді повної та точної адреси місця, де проводитиметься негласна слідча дія, час і строки її здійснення [33, с. 80].

Щодо спільних особливостей аудіо- та відеоконтролю за місцем, то, як вказують О.М. Грошевий, О.В. Капліна, та О.Г. Шило ця негласна слідча (розшукова) дія схожа за своїми завданнями із візуальним спостереженням. Але на відміну від останнього, яке може проводитись як із застосуванням технічних засобів, так і без їх застосування, аудіо-, відеоконтроль місця - це захід, який проводиться виключно за допомогою технічних засобів звуко- та/або відеозапису.

Як і візуальне спостереження, аудіо-, відеоконтроль місця здійснюється у публічно доступних місцях, але лише всередині. На жаль, ні КПК, ні інші нормативно-правові акти чітко не розмежовують зовнішнє й внутрішнє спостереження та їх об'єкти. Видається, що публічні місця, де передбачено проведення аудіо-, відеоконтролю, характеризуються наявністю чітко позначених меж, які утворюють внутрішню територію і перебування поза якими унеможлиблює пряме спостереження за об'єктом. Це можуть бути приміщення (кафе, громадські бібліотеки, вокзали), території публічних місць, відділені від суміжного простору відповідними інженерними спорудами (стінами, парканами тощо), громадський транспорт. У той же час візуальне спостереження у порядку ст. 269 КПК може відбуватись як зовні, так і всередині публічних місць. Зазначимо, що застосування технічних засобів

аудіо- та відеофіксації усередині публічних місць є процесуальною дією «аудіо- та відеоконтроль місця» лише тоді, якщо воно здійснюється негласно.

Ще однією ознакою, яка вирізняє цей захід, є те, що візуальне спостереження здійснюється в режимі реального часу, тобто суб'єкт спостереження отримує інформацію про дії об'єкта (події з ним) синхронно з процесом їх здійснення. Аудіо-, відеоконтроль, по-перше, як правило, може мати більш широкі часові межі безперервної фіксації подій. По-друге, якщо під час візуального спостереження застосування технічних засобів є «продовженням» органів чуття осіб, які його ведуть, то аудіо-, відеоконтроль може і не передбачати безпосередньої передачі даних оператору (суб'єкту, який здійснює захід) у режимі реального часу, забезпечуючи фіксацію і накопичення відомостей на відповідному носії в автоматичному режимі, який передбачає ознайомлення зі змістом зафіксованого постфактум [27, с. 485].

Проведення даної НСРД потребує дозволу слідчого судді, а саме ухвали постановленої в порядку, передбаченому ст. 246, 248, 249 КПК України.

Таким чином, аудіо-, відеоконтроль місця полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб. Дану НСРД фактично складають дві процесуальні дії:

- 1) аудіоконтроль місця та

- 2) відеоконтроль місця, які відрізняються окрім засобу фіксації інформації, своїми організаційно-тактичними особливостями, тобто проводяться в громадських місцях і місцях загального користування, доступ до яких не обмежений, і з обов'язковим визначенням в ухвалі слідчого судді повної та точної адреси місця, де проводитиметься негласна слідча дія, час і строки її здійснення.

3.6. Характеристика контролю за вчиненням злочину

Відповідно до п. 1.12.1 Інструкції та ч. 1 ст. 271 КПК України контроль за вчиненням злочину є комплексною НСРД, яка фактично має у своєму складі п'ять процесуальних дій, або мати стільки ж форм, а саме:

- 1) контрольована поставка;
- 2) контрольована закупка;
- 3) оперативна закупка;
- 4) спеціальний слідчий експеримент;
- 5) імітування обстановки злочину.

Загальним для усі цих дій є підстави, якими згідно ч. 1 ст. 271 КПК України є наявність достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин. При чому на відміну від більшості інших НСРД, особливістю проведення контролю за вчиненням злочину є суб'єкт прийняття рішення про проведення НСРД, а саме – прокурор. Так, у ч. 7 ст. 271 КПК України визначено, що прокурор у своєму рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину, крім відомостей, передбачених статтею 251 цього Кодексу, зобов'язаний:

- 1) викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину;
- 2) зазначити про застосування спеціальних імітаційних засобів.

Постанова прокурора має містити усі елементи визначені у ст. 251 КПК України, у протилежному випадку, законність такої дії може бути поставлена під питання. Так, наприклад у рішенні ВССУ, судом було підтверджено незаконність проведеної оперативної закупки наркотичних засобів, оскільки дана дія була проведена після внесення відомостей до ЄРДР, однак рішення прокурора про її проведення було відсутнє. Таким чином, відомості отримані у ході проведення даної дії не можуть бути визнанні доказами [73].

Втім, у разі якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має

здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді (ч. 8 ст. 271 КПК України).

Щодо окремих форм даної НСРД, то Інструкцією визначено сутність кожної з них.

Так, *контрольована поставка* полягає в організації і здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її територією) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена ККУ (п. 1.12.1 Інструкції).

Контрольовану поставку проводять із метою припинення міжнародного незаконного обігу товарів, наркотичних засобів або психотропних речовин, а також виявлення осіб, які беруть участь у такому обігу. Її можуть здійснювати відносно багатьох предметів, зокрема таких, що слугують знаряддям чи засобом учинення злочину, здобуті злочинним шляхом або протиправні діяння з якими є контрабандою. Зміст цього заходу полягає в передачі оперативними працівниками або під їхнім контролем іншими громадянами будь-яких предметів, грошей, валюти, цінностей особам, підозрюваним у вчиненні злочинів, задля їх викриття [39, с. 144–145].

Як зазначає В.В. Комашко, під контрольованою поставкою можна розуміти негласну слідчу (розшукову) дію, що є комплексом організаційно-правових заходів уповноважених суб'єктів, спрямованих на встановлення контролю за переміщенням (увезенням, вивезенням, транзитом) територією України будь-яких товарів, предметів і речовин, з метою забезпечення безпеки такого переміщення; виявлення причетних до підготовки та вчинення злочину фізичних і юридичних осіб, документування їх протиправних діянь [18, с. 47].

Наступним формами здійснення контролю за вчиненням злочину є контрольована закупка та оперативна закупка.

Згідно п. 1.12.2 та п. 1.12.3 Інструкції, *контрольована закупка* полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Оперативна закупка, в свою чергу, полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

В даному випадку, різниця між цими двома формами є цивільноправовий режим речей, а саме у випадку контрольованої закупки це речі, які перебуває у вільному обігу, а у випадку оперативної закупки – речі, обіг яких обмежений чи заборонений чинним законодавством.

Наступною формою даної НСРД є *спеціальний слідчий експеримент*. Під спеціальним слідчим експериментом розуміється дія, яка полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину (п. 1.12.4 Інструкції). Таким чином, зміст спеціального слідчого експерименту полягає в тому, що уповноважена особа, яка його проводить, вносить необхідні й достатні зміни в обстановку, у якій діє підозрюваний. Ця особа сприймає такі зміни як необхідні їй для досягнення мети та реагує на них відповідно до своїх задумів і планів. Уповноважена особа у свою чергу спостерігає за реакцією підозрюваного та отримує інформацію про його дії.

Як зазначає, М.В. Багрій, спеціальному слідчому експерименту властиві сім ознак:

1) мета його проведення, зокрема перевірка дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішення щодо вчинення злочину. Основний акцент слід ставити саме на спостереженні за поведінкою такої особи та кінцевому результаті її поведінки, на прийнятті нею рішення.

2) об'єкт пізнання, яким виступає сам злочинець у відповідних умовах. При чому, вчений вважає, що проведення спеціального слідчого експерименту щодо невизначеного кола осіб є не зовсім виправданим, оскільки його можна провести лише за наявності інформації про причетність конкретної особи до вчинення злочину (злочинів). У зв'язку з наведеним, на думку дослідника, необхідно законодавчого закріпити норми про те, що за відсутності об'єктивної можливості встановити персональні дані про особу, щодо якої необхідно провести спеціальний слідчий експеримент, до їх встановлення допускається проведення спеціального слідчого експерименту з обов'язковим зазначенням у постанові прокурора відомостей про особу, щодо якої проводиться такий експеримент, які в подальшому дозволять ідентифікувати цю особу (наприклад, номери мобільного телефону, адреси електронної пошти, місця проживання (або перебування) тощо).

3) умови (обстановка), у яких він проходить, а саме «створення слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної»;

4) спеціальний слідчий експеримент не повинен містити ознак «провокації». Відповідно до ч. 3 ст. 271 КПК України забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення злочину з метою подальшого його викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона не вчинила б, якби слідчий цьому не сприяв, або із цією ж метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем.

Тлумачення провокації міститься також у практиці ЄСПЛ. Зокрема, як вказував ЄСПЛ, провокація вчинення злочину є порушенням права особи на

справедливий суд гарантованого ст. 6 ЄКПЛ. Так, в § 55 рішення ЄСПЛ у справі «Раманаускас проти Литви» від 05.02.2008 р., відповідно до якого провокації з боку правоохоронних органів «мають місце тоді, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються пасивним розслідуванням, а з метою встановлення злочину, тобто отримання доказів і порушення кримінальної справи, впливають на суб'єкта, схилиючи його до вчинення злочину, який в іншому випадку не був би вчинений».

Для відмежування провокації від допустимої поведінки правоохоронних органів ЄСПЛ виробив певні критерії, а саме: а) змістовий критерій; б) процесуальний критерій. При цьому під змістовим критерієм розуміється наявність/відсутність суттєвих змістових ознак, притаманних провокації правоохоронних органів, а під процесуальним - наявність у суду можливості перевірити відомості про ймовірну провокацію під час судового засідання із дотриманням принципів змагальності й рівності сторін [68];

5) проведення даної НСРД не впливає на мотивацію дій особи, щодо якої він проводиться, оскільки дії такої особи є самостійними;

б) можливість контролю за створеною ситуацією та керування нею з метою розкриття механізму підготовки або вчинення злочину;

7) результативність, тобто можливість затримання об'єкта експерименту на місці вчинення злочину в момент його вчинення [1].

Останньою формою проведення контролю за вчиненням злочину є *імітування обстановки злочину*. Імітування обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створюють у оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення.

Втім, як зазначає В.В. Комашко, що на рівні законодавчого регулювання залишається невирішеним головне: визначення несправжніх (імітаційних)

засобів; підстави їх створення; правові відносини (цивільні, трудові, адміністративні), у які мають право вступати спеціально утворені підприємства, установи й організації під час здійснення діяльності в межах статуту тощо. Втім, в рамках проведеного дослідження дослідник зазначає, що для конспірації організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій органи досудового розслідування можуть використовувати реєстраційні, товарні й інші відмітні знаки, бланки документів і формалізовані зразки відомостей, обліків, звітності підприємств, організацій, установ, а також здійснювати інші дії з конспірації своєї діяльності, особового складу, майна. Крім виготовлення спеціальних речей і документів, з метою розслідування тяжких і особливо тяжких злочинів також можуть створюватись та використовуватись спеціально створені підприємства, установи, організації. У деяких наукових джерелах (у переважній більшості з оперативно-розшукової діяльності) такі підприємства мають назву «легендовані». Порядок створення, діяльності, фінансового та матеріального забезпечення такого підприємства регламентується чинним законодавством України, а також спеціальними нормативними актами уповноважених органів. Такі підприємства мають свій бюджет, є легітимними суб'єктами певних цивільно-правових відносин, що необхідні для підтримання «легенди», та функціонують під контролем органу досудового розслідування [17, с. 86].

Про результати контролю за вчиненням злочину складається протокол, до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи.

Таким чином, контроль за вчиненням злочину є складною НСРД, яка може приймати форму: 1) контрольованої поставки; 2) контрольованої закупки; 3) оперативної закупки; 4) спеціального слідчого експерименту; 5) імітування обстановки злочину. Кожна з цих дій має свою мету, особливості, як правового так і тактичного характеру, втім загальними особливостями даної НСРД є можливість проведення на підставі постанови прокурора, втім у разі якщо при

проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді, згідно з вимогами КПК України.

3.7. Характеристика виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації

Відповідно до ч. 1 ст. 272 КПК України під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування.

Сутність даної НСРД полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами (п. 1.13 Інструкції).

Право здійснювати такий захід передбачено ЗУ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Так, відповідно до ст. 13 та ст. 14 закону спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і СБУ мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання. Для цих цілей до співробітництва можуть бути залучені також учасники організованих злочинних угруповань. Також згідно п. 8 ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про

оперативно-розшукову діяльність» правом проводити такі оперативно-розшукові заходи наділені й інші суб'єкти ОРД [55].

Важливою особливістю даної НСРД є те, що вона може проводитися на підставі постанови прокурора або постанови слідчого погодженої з прокурором. У такому випадку крім відомостей, передбачених ст. 251 КПК України, зазначається:

- 1) обґрунтування меж спеціального завдання;
- 2) використання спеціальних несправжніх (імітаційних) засобів.

Тобто, відсутній судовий контроль за вчиненням даної НСРД.

Окрім цього ч. 4 ст. 272 КПК України передбачено часові межі проведення даної дії, які складають максимум 6 місяців, проте в разі необхідності можуть бути подовжені слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування.

Таким чином, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації є НСРД, яка полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами. Проведення даної дії можливо на підставі постанови слідчого погодженої з прокурором, або постанови прокурора, тобто відсутній судовий контроль за її проведенням.

3.8. Характеристика негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження

Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, полягає в діях слідчого чи уповноваженої особи, які дозволяють без відома власника

чи володільця отримати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо, у тому числі в публічно недоступних місцях (п. 1.11.10 Інструкції).

Негласне отримання зразків для порівняльного дослідження може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання відповідно до ст. 245 КПК України неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження.

Дана НСРД здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням прокурора, або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, у порядку, передбаченому ст. 246, 248, 249 КПК України.

Як зазначають автори науково-практичного коментаря до кримінального процесуального кодексу, у разі якщо отримання зразків пов'язане з проникненням у публічно недоступне місце, воно здійснюється у межах обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи в порядку ст. 267 КПК. Отримання зразків може бути здійснене також під час проведення огляду затриманої кореспонденції, на яку накладено арешт (ст. 262 КПК). У зазначених випадках вилучення зразків не потребує отримання окремого дозволу слідчого судді і відображається у протоколі відповідної негласної слідчої (розшукової) дії як її елемент.

Негласне отримання зразків може здійснюватися шляхом конспіративного вилучення предметів та їх частин, речовин, рідин, препаратів, виділень організму та його тканин (нігті, волосся і т. ін.), копіювання і фотографування документів і предметів, дактилоскопіювання, отримання зразків почерку тощо. Завданням цієї дії є отримання зразків, якість і кількість яких дозволятимуть провести порівняльне дослідження спеціалістом або експертом. Важливою умовою придатності отримуваних зразків є безсумнівність їх походження від конкретного об'єкта [23, с. 456].

Також особливістю даної НСРД є те, що повторне отримання зразків здійснюється відкрито згідно з правилами встановленими КПК України, якщо

втрачається необхідність зберігати таємницю щодо факту дослідження попередніх зразків, отриманих негласно (ч. 4 ст. 274 КПК України).

Таким чином, негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, полягає в діях слідчого чи уповноваженої особи, які дозволяють без відома власника чи володільця отримати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо, у тому числі в публічно недоступних місцях. Проведення даної дії можливо на підставі ухвали слідчого судді, у разі якщо отримання зразків в порядку ст. 245 КПК України є неможливим без завдання шкоди досудовому розслідуванню.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу зробити наступні висновки:

1. Слідчим (розшуковим) діям характерні наступні ознаки:

– слідчі (розшукові) дії мають підвищений рівень правової регламентації порівняно з процесуальними. Як зазначалося, правовій регламентації підлягає вся процесуальна діяльність слідчого, але щодо слідчих (розшукових) дій у КПК України передбачений відносно самостійний та детальний процесуальний порядок процедури їх проведення.

– мета процесуальних дій – виконання завдань кримінального провадження згідно зі ст. 2 КПК України, а слідчі (розшукові) дії безпосередньо направлені на збирання, перевірку, дослідження, оцінку і використання доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Як вказує Е.Ф. Куцова, слідчі дії входять до системи процесуальних дій і є відмінними лише за спеціальною метою щодо забезпечення процесу доказування.

– слідчі (розшукові) дії, крім встановлених законодавством винятків, можуть проводитись лише після початку досудового розслідування за наявності правових і фактичних підстав.

– слідчі (розшукові) дії проводяться лише слідчим та уповноваженими службовими особами, які несуть відповідальність за їх законне, обґрунтоване та своєчасне проведення.

– процесуальне закріплення ходу та результатів слідчої (розшукової) дії відбувається у чітко регламентованій кримінальним процесуальним законодавством формі: протоколі слідчої (розшукової) дії, а при застосуванні технічних засобів фіксації – відповідних носіях інформації. Протокол слідчої дії складається уповноваженою службовою особою, яка безпосередньо проводила слідчу (розшукову) дію та відповідальна за її законне й результативне проведення, є джерелом доказів документами у кримінальному провадженні.

Використання технічних засобів фіксації також застосовується для засвідчення ходу і результатів слідчих (розшукових) дій, про що зазначається у протоколі.

НСРД є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, окрім визначених законом випадків.

НСРД у порівнянні з гласними слідчими (розшуковими) діями властиві специфічні ознаки, що виокремлюють їх від останніх. Такими ознаками є 1) негласність (таємність) проведення; 2) виключність підстав проведення; та 3) залежність від кримінально-правової кваліфікації злочину.

Під негласністю розуміється що НСРД здійснюються приховано не лише від осіб, злочинна діяльність яких документується, але й від усіх інших суб'єктів, що не приймають безпосередньої участі у її провадженні.

Виключність підстав проведення передбачає, що НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб

Залежність від кримінально-правової кваліфікації злочину означає, що НСРД можливо проводити (за певними виключеннями) виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

2. НСРД можуть бути класифіковані за різними підставами, як визначеними у КПК України, так і за сутнісними характеристиками таких дій. Втім, на нашу думку, і в ході дослідження НСРД слід виходити з нормативно-закріпленої побудови НСРД, їх системи, за тим виключенням, що ми вважаємо, що арешт, огляд і виїмка кореспонденції є по суті однією НСРД. Оскільки можливість проведення огляду та виїмки кореспонденції без її попереднього арешту не вбачається можливим.

Система НСРД складається з двох блоків процесуальних дій.

До першого блоку належать слідчі (розшукові) дії, які пов'язані з втручанням у приватне спілкування:

- 1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260);

- 2) арешт, огляд та виїмка кореспонденції (ст. 261-262);
- 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263);
- 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

До другого блоку НСРД належать інші НСРД:

- 1) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267);
- 2) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268);
- 3) спостереження за особою, місцем або річчю (ст. 269);
- 4) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270);
- 5) контроль за вчиненням злочину (ст. 271);
- 6) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272);
- 7) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

3. Аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування. Проведення даної НСРД можливо у провадженні щодо тяжких та особливо злочинів та потребує попереднього дозволу слідчого судді.

4. Арешт, огляд та виїмка кореспонденції, фактично складають єдину НСРД, яка складається з таких етапів: 1) накладення арешту на кореспонденцію; 2) огляд затриманої кореспонденції; 3) визначення подальших дій щодо кореспонденції; 4) складання протоколу. Даний вид НСРД проводиться якщо під час досудового розслідування є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або від інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення для розслідування, або речі і документи, що мають для нього істотне значення., при чому таку НСРД можна проводити виключно у

проваджені щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також необхідна санкція слідчого судді.

5. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження. Така НСРД полягає у проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення для досудового розслідування, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку.

Відповідно дана слідча дія може мати форму: 1) контролю за телефонними розмовами, що полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, спостереження, відбору та фіксації змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється; та 2) зняття інформації з каналів зв'язку, що полягає в негласному одержанні, перетворенні і фіксації із застосуванням технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, у відповідній формі різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються.

В той же час, дана НСРД може проводитися виключно на підставі ухвали слідчого судді та виключно уповноваженими оперативними підрозділами органів Національної поліції та СБУ, що обмежує процесуальні можливості інших органів досудового розслідування та може мати негативні наслідки щодо фіксації ходу та результатів проведеної НСРД у протоколі.

6. Зняття інформації з електронних інформаційних систем є НСРД, яка полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання,

яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі.

В рамках проведення даної НСРД можливо виокремлення двох видів зняття інформації з електронних інформаційних систем:

– зняття інформації з електронних інформаційних систем доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (не потребує дозволу слідчого судді на її проведення);

– зняття інформації з електронних інформаційних систем доступ до яких обмежений її власником, володільцем або утримувачем або пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (необхідний дозвіл слідчого судді на її проведення).

7. Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи полягає в таємному проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів у приміщення та інше володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування, виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів, виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину, або виявлення осіб, які розшукуються.

Надаючи характеристику даній НСРД варто виходити також із правових позицій ЄСПЛ, його сформованої практики у застосуванні ст. 8 ЄКПЛ, згідно якої під житлом особи розуміється місце, в яке особа бажає повернутись, або де було її постійне помешкання; власність, яку особа займає щорічно певний проміжок часу; житло, яке має статус «службового»; приміщення, які пов'язані з професійною діяльністю; приміщення, призначене для складів.

8. Спостереження за особою, річчю або місцем фактично складає 2 слідчі (розшукові) дії, а саме: 1) спостереження за особою, та 2) спостереження за річчю або місцем.

Спостереження за особою в публічно доступних місцях полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження. Проведення даної НСРД потребує дозволу слідчого судді, втім у випадку передбаченому ч. 1 ст. 250 КПК України, проведення даної дії можливо за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. Втім у такому разі прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях полягає у візуальному спостереженні за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження. Проведення даної НСРД не потребує дозволу слідчого судді та може відбуватися на підставі постанови слідчого чи прокурора, оскільки відбувається у публічно доступних місцях та не стосується певної особи, а таким чином така дія не обмежує права особи на недоторканність житла чи іншого володіння особи та права на таємницю приватного та сімейного життя.

9. Моніторинг банківських рахунків полягає у розшук чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Метою проведення даної дії є розшук чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних

провадженнях, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Важливою передумовою здійснення даної НСРД є наявність обґрунтованої підозри, що особа здійснює злочинні дії з використанням банківського рахунку.

10. Аудіо-, відеоконтроль місця полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб. Дану НСРД фактично складають дві процесуальні дії: 1) аудіоконтроль місця та 2) відеоконтроль місця, які відрізняються окрім засобу фіксації інформації, своїми організаційно-тактичними особливостями, тобто проводяться в громадських місцях і місцях загального користування, доступ до яких не обмежений, і з обов'язковим визначенням в ухвалі слідчого судді повної та точної адреси місця, де проводитиметься негласна слідча дія, час і строки її здійснення.

11. Контроль за вчиненням злочину є складною НСРД, яка може приймати форму: 1) контрольованої поставки; 2) контрольованої закупки; 3) оперативної закупки; 4) спеціального слідчого експерименту; 5) імітування обстановки злочину. Кожна з цих дій має свою мету, особливості, як правового так і тактичного характеру, втім загальними особливостями даної НСРД є можливість проведення на підставі постанови прокурора, втім у разі якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді, згідно з вимогами КПК України.

12. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації є НСРД, яка полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів,

відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами. Проведення даної дії можливо на підставі постанови слідчого погодженої з прокурором, або постанови прокурора, тобто відсутній судовий контроль за її проведенням.

13. Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, полягає в діях слідчого чи уповноваженої особи, які дозволяють без відома власника чи володільця отримати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо, у тому числі в публічно недоступних місцях. Проведення даної дії можливо на підставі ухвали слідчого судді, у разі якщо отримання зразків в порядку ст. 245 КПК України є неможливим без завдання шкоди досудовому розслідуванню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багрій М.В. Спеціальний слідчий експеримент як форма контролю за вчиненням злочину / М.В. Багрій // Актуальні проблеми держави та права. – 2014. – Вип. 74. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v74/59.pdf>
2. Бараненко Б.І. Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ: [навч-практ. посіб.] / Б.І. Бараненко. О.В. Бочковий. К.А. Гусєва та ін.; МВС України. Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. – 416 с.
3. Белкин А.Р. Теория доказываания / А.Р. Белкин : научно-методическое пособие. – М.: НОРМА., 1999. – 429 с.
4. Белкин Р.С. Криминалистика в 3-х томах. - Т. 2. Частные криминалистические теории. – М.: Юрист., 1999. – 464 с.
5. Берназ В.Д. Правова природа, поняття та загальна класифікація негласних слідчих (розшукових) дій / В.Д. Берназ // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. – 2013. – Вип. 5. – С. 226-231. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_5_51
6. Благута Р.І. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми підготовки та проведення / Р.І. Благута // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 147-152.
7. Быховский И.Е. Об актуальных вопросах совершенствования процессуальной регламентации следственных действий / И.Е. Быховский // Актуальные проблемы совершенствования производства следственных действий. – Ташкент, 1982. – С. 3–11.
8. Галаган В.І. Процесуальний порядок накладення арешту на кореспонденцію у кримінальному провадженні України: монографія / В.І. Галаган, В.В. Шум. – К.: 2017. – 168 с.

9. Глушков В.О Судовий контроль у процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності / В.О. Глушков, В.І. Василінчук, Є.Л. Скалозуб // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. – №3. – С. 41–47.

10. Глушков В.О., Білічак О.А. Використання результатів аудіоконтролю особи у кримінальному провадженні. Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (до 75-річчя з дня народження доктора юридичних наук, професора Михайла Макаровича Михеєнка): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ. 6–7 груд. 2012 р.). Харків: Видавець Строков Д. В., 2013. – С. 115–118.

11. Динту В.А. Спеціальний слідчий експеримент як форма контролю за вчиненням злочину / В.А. Динту // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – №4. – С. 184–186.

12. Дубинский А. Я. Производство предварительного расследования органами внутренних дел. – К. : НИиРИО КВШ МВД СССР, 1987. – 84 с.

13. Іскандеров Е.Ф. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж як засіб отримання доказів оперативними підрозділами / Е.Ф. Іскандеров // Вісник кримінального судочинства. – 2016. – № 4. – С. 33-39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2016_Iskenderov.pdf

14. Карпушин С.Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.09 / С.Ю. Карпушин. – Київ, 2016. – 210 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.naiu.kiev.ua/files/disert/2016/06/karpushin_dis/index.html

15. Козинкин В.Л. Сведения о детализации телефонных соединений абонента сотовой связи как источник криминалистически значимой информации / В.Л. Козинкин // Следователь. – 2006. – № 4. – С. 32-34.

16. Колесник Ю.В. Забезпечення прав і свобод людини під час проведення негласних процесуальних дій в кримінальному провадженні / Ю.В.

Колесник // Вісник Академії адвокатури України. – 2015. – Т. 12, № 3. – С. 78-82.

17. Комашко В.В. Доктринальні підходи до визначення поняття контролю за вчиненням злочину / В.В. Комашко // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – №4. – С. 96–105.

18. Комашко В.В. Правові та організаційні основи контролю за вчиненням злочину: дис. ... кан. юрид. наук: 12.00.09 / Комашко Володимир Володимирович. – Одеса, 2016. – 226 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdl.handle.net/11300/5688>

19. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція; Рада Європи від 04.11.1950. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_004

20. Корнієнко М.В. Доктринальні проблеми інституту негласних (слідчих) розшукових дій / М.В. Корнієнко, В.М. Тертишник // Міжнародний науковий журнал Верховенство Права «Supremația Dreptului». – 2017. – № 1. – С. 95-101. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sd-vp.info/2016/doktrinalni-problemi-institutu-neglasnih-slidchih-rozshukovih-dij/>

21. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>

22. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін. ; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.

23. Кримінальний процес: [підручник] / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. - К.: Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.

24. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>

25. Кримінальний процесуальний кодекс України Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.

26. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажевський, С.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.:Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.

27. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одиссей, 2013. – 1104 с.

28. Куцова Э.Ф. Следственные действия: понятие, обеспечение прав личности при их совершении // Вестник Московского университета. Сер. 11. Право. – 1991. – №1. – С. 32-37.

29. Лапин Е.С. Технология получения информации о соединениях между абонентами и (или) абонентскими устройствами при расследовании преступлений против интеллектуальной собственности / Е.С. Лапин // Российский следователь. – 2011. – № 3. – С. 2-5.

30. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу. Планирование и организация / Ларин А.М. – М. : Юрид. лит., 1970. – 224 с.

31. Лисюк Ю.В. Аудіо-, відеоконтроль як різновид втручання в приватне спілкування під час здійснення негласних слідчих дій у кримінальному провадженні / Ю.В. Лисюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 6-1. Т. 4. – С. 77-80.

32. Луцик В.В. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу / В.В. Луцик // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 4. – С. 202-205.

33. Луцик Ю.В. Аудіо-, відеоконтроль як різновид втручання в приватне спілкування під час здійснення негласних слідчих дій у кримінальному провадженні / Ю.В. Луцик // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 6-1. Том 4. – С. 77-80. С. 79.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo06/part_4/17.pdf

34. Миньковский Г. Следственные действия / Г. Миньковский И Теория доказательств в советском уголовном процессе. – М. : Юрид. лит., 1973. – С. 128-147.

35. Музиченко О.В. Поняття, підстави та мета проведення негласних слідчих (розшукових) дій / О.В. Музиченко // Право: історія, теорія, практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 14–15 березня 2014 р.). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 168–171.

36. Негласні слідчі (розшукові) дії : курс лекцій / Д.Й. Никифорчук, С.І. Ніколаюк, В.В. Поливода [та ін.] ; за заг. ред. Д.Й. Никифорчука. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – 124 с.

37. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативнорозшукової діяльності у кримінальному провадженні: навч.-практ. посіб. / Кудінов С.С., Шехавцов Р.М., Дроздов О.М., Гриненко С.О. Харків: Оберіг, 2013. – 344 с.

38. Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ: навч.-практ. посіб. / Б.І. Бараненко, О.В. Бочковий, К.А. Гусєва та ін.; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. – 416 с.

39. Негласні слідчі (розшукові) дії. Структурно-логічні схеми : навч. посіб. / [Є.В. Лизогубенко, С.І. Ніколаюк, В.В. Поливода та ін.] ; за заг. ред. Д.Й. Никифорчука. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – 234 с.

40. Онофрейчук А.Д. Організаційно-правові основи контрольованої поставки на сучасному етапі / А.Д. Онофрейчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – №3 (149). – С. 178–183.

41. Погорецький М.А. Впровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій в судову практику / М.А. Погорецький // Боротьба з

організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – №2 (28). – С. 56–63.

42. Погорецький М.А. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення / М.А. Погорецький, Д.Б. Сергеева // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2014. – № 2. – С. 137-141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_34

43. Погорецький М.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні / М.А. Погорецький // Юридичний часопис Нац. акад. внутр. справ. – 2013. – № 1. – С. 270–277.

44. Погорецький М.А. Система негласних слідчих (розшукових) дій за кримінальним процесуальним законодавством / М.А. Погорецький, О.В. Музиченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 3 (3). – С. 171-176. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo03/part_3/34.pdf

45. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативнорозшукової діяльності у кримінальному процесі : моногр. / Погорецький М.А. – Х. : Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с.

46. Полюхович О.І. Судовий контроль при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юр. наук. : 12.00.09 / О.І. Карпушин. – Харків, 2017. – 219 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/13450>

47. Полярська К.І. До питання про аудіоконтроль особи як негласну слідчу (розшукову) дію. Юридична наука: виклики і сьогодення: матеріали міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 8–9 серп. 2014 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2014. – С. 95–97.

48. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції : Закон України № 198-

VIII від 12.05.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/198-19>

49. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : Інструкція Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 1-1640/0/4-13 від 15.10.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13>

50. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : Постанова пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>

51. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : Наказ Служби безпеки України № 440 від 12.08.2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05>

52. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16.11.2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>

53. Про затвердження Порядку реалізації в Україні радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв: Рішення Національної комісії з регулювання зв'язку України № 1339 від 05.02.2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0243-09>

54. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України № 8094-ВР від 05.07.1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80>

55. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закону України № 3341-XII від 30.06.1993. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>

56. Про поштовий зв'язок : Закон України № 2759-III від 04.10.2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2759-14>

57. Про радіочастотний ресурс України : Закон України № 1770-III від 01.06.2000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1770-14>

58. Про телекомунікації : Закон України № 1280-IV від 18.11.2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>

59. Пчолкін В.Д. Підстави та умови проведення негласних слідчих (розшукових) дій / В.Д. Пчолкін // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції (м. Дніпропетровськ, 27 вересня 2013 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 126–130.

60. Салій П.І. Питання недоторканності житла та іншого володіння особи в контексті Конституції та чинного законодавства України, Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини (до 60-річчя набуття конвенцією чинності) / П.І. Салій // Юридична наука. – 2014. – № 2. – С. 104-112.

61. Сергєєва Д. Проблемні аспекти використання результатів зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж як доказів у кримінальному провадженні / Д. Сергєєва // Право України. – 2014. – № 11. – С. 209–218.

62. Сергєєва Д.Б. Щодо визначення поняття слідчих (розшукових) дій за новим кримінальним процесуальним кодексом України / Д.Б. Сергєєва //

Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . – 2013. – №2. – С. 52-56.

63. Сергєєва Д.Б. Щодо класифікації негласних слідчих (розшукових) дій / Д.Б. Сергєєва // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 2. – С. 69-76. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2015_Sergeeva.pdf

64. Сердюк В.П. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні України: процесуальні проблеми / В.П. Сердюк // Право і суспільство. – 2017. – № 1 (2). – С. 255-259. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/1_2017/part_2/59.pdf

65. Ситник А. Вимога НАБУ про можливість зняття інформації з каналів зв'язку має міжнародну підтримку // Офіц. сайт Національного антикорупційного бюро України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/novyny/sytnyk-vymoga-nabu-pro-mozhlyvist-znyattyainformaciyi-z-kanaliv-zvyazku-maye-mizhnarodnu>

66. Скрипа Є.В. Слідчі дії як основні засоби отримання доказів у кримінальних справах про незаконну легалізацію автотранспорту / Є.В. Скрипа // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2010. – Вин. 22. – С. 300-306.

67. Советский уголовный процесс. С.А. Альперт, М.И. Бажанов, Ю.М. Грошевой, М.П. Диденко и др.; Под общ. ред.: М.И. Бажанов, Ю.М. Грошевой. – 2-е изд., доп. – Киев: Вища шк., 1983. – 439 с.

68. Справа «Раманаускас проти Литви (№2)», Рішення Європейського суду з прав людини від 20 лютого 2018 р. (заява № 55146/14). Переклад О. Дроздова та О. Дроздової. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/f5ef3ba52c4849ecd3ac_file.pdf

69. Татров О.Ю. Окремі проблеми при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій / О.Ю. Татаров // Вісник кримінального судочинства. – 2016.

– № 3. – С. 69-77. Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2016_Tatarov.pdf

70. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова. – М. ИНФРА-М, 2009. – 831 с.

71. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України. – К.: А.С.К., 2002. – 1056 с.

72. Уваров В.Г. Проблеми негласних слідчих (розшукових) дій / В.Г. Уваров // Право і суспільство. – 2013. – №3 [Електронний ресурс].–Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2013_3_22

73. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12.05.2016 (Справа № 553/1018/15-к). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57786990>

74. Фаринник В. І. Розвиток правового регулювання збирання доказів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / В. І. Фаринник // Митна справа. – 2012. – № 4 (82). – Ч. 2. – С. 3–8.

75. Федієнко О. Лист Президенту України щодо Закону «Про внесення змін до законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» № 189 від 20.11.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://inau.ua/document/lyst-no-189-vid-20112017-prezydentu-ukrayiny-shchodo-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do>

76. Черноус Ю.М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ю. М. Черноус. – К., 2005. – 245 с.

77. Шехавцов Р.М. Класифікація негласних слідчих (розшукових) дій // Р.М. Шехавцов: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://corp-1guvd.lg.ua/d130202.html>

78. Шехавцов Р.М. Проблемні питання визначення переліку негласних слідчих (розшукових) дій / Р.М. Шехавцов // Актуальні проблеми доказування у

кримінальному провадженні: Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) – С. 307–311.

79. Шилін М.О. Оперативно-розшукова діяльність та негласні слідчі дії: проблеми правового регулювання у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України / М.О. Шилін // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2013_1_11

80. Шиманський В.Ф. Негласні слідчі (розшукові) дії у боротьбі проти корупції в умовах нового КПК / В.Ф. Шиманський // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – №5. – С. 253–255.

81. Guide on Article 8 of the European Convention of Human Rights – Right to respect for private and family life / Council of Europe, European Court of Human Rights. 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf